

Jornada d'estudi CAPES
Universitat Tolosa II – Montpelhièr III
C.R.O.M Tolosa
13 decembre 2008
(mesa en línia 02-2009)

Joan Ganhaire, *Lo darrier daus Lobaterras.*

*Estudis reunits per Joëlle Ginestet
Universitat Tolosa II – Lo Miralh*

I - Estudi de la debuta e de la fin del *Darrier daus Lobaterras*

Marie-Jeanne Verny, Universitat Paul-Valéry, Montpellier

II - *Au Lop !*

Patricia Heiniger-Casteret, UPPA

III - Punts de lenga dins *Lo darrier daus Lobaterras* de Joan Ganhaire.

Dominique Decomps, Enseignante d'Occitan

IV - Elements istorics dins *Lo darrier daus Lobaterras*, farga de realitat o de fiction.

Jacques Gourc, Université Toulouse II – Le Mirail

V - Joan de l'Arribiera sus lo sendareu daus signes e dau sense.

Micheu Chapduelh, écrivain

VI – Solat e embarrament dins l'escritura de Joan Ganhaire.

Martial Peyrouny, enseignant d'Occitan

VII - Joan Ganhaire : la mòrt, l'umor, l'amor.

Joan-Claudi Forêt, Université Paul-Valéry, Montpellier

VIII - Quand l'abséncia de rite parador descadena lo mite.

Sylvette Berenguier-Demai, enseignante d'Occitan

Joan Ganhaire

Bibliografia

Lo Libre dau Reirlutz, Tolosa, I.E.O. « A Tots », 1979 (prèmi Paul-Froment).

Lo darrier daus Lobaterras, Marselha, I.E.O « A Tots », 1987.

Dau vent dins las plumas, Tolosa, I.E.O. « A Tots », 1994.

Cronicas de vent-li-bufa, textes épars comiques sur la vie de la population du village imaginaire de Chantagruelh-sus-Claraiga, *Novelum* n° spécial 66-67, 2000.

Cronicas de vent-li-bufa II, *Novelum* n° spécial 84, 2000.

« La pòrta del reirelutz / La porte de la pénombre », trad. Claire Torreilles, *Novèlas de l'estranh*, Bayonne, Atlantica, 2000. 31-44.

Lo viatge aquitan, Tolosa, I.E.O. « A Tots », 2001 (prèmi Jaufre-Rudèl).
Sorne Trasluc, Tolosa, I.E.O. « Crimis », 2004.
Las Islas jos lo sang, Tolosa, I.E.O. « A Tots », 2006.

Portes de l'ombre, Fédérop, 1999.
Aller simple, (titre français du *Viatge aquitan*), trad. de l'occitan par Jean-Paul Blot, Serres-Morlaàs, Editions de l'Atelier, 2006.

Estudis

Beringuier Sylvette, « Le prétexte à un itinéraire intérieur : Jean Ganiayre, *Lo Viatge aquitan* (2000) », Université Bordeaux III, Lengas n° 56, 2004, 77-89.

Peyrouny Martial, « Jean Ganiayre : là, où le fantastique atteint le degré suprême de la lucidité », mémoire de maîtrise, directeur M. Lalande et M. Latry, Université Michel de Montaigne- Bordeaux III, [s.d].

Viaut Alain, « Une Thématique du surnaturel », 50-56, *Vingt ans de littérature d'expression occitane 1986-1988*, Actes du colloque international de Castries (25-28/10/1989), Montpellier, SFAIÉO, 1990.

Rencontres amb Joan Ganhaire e Miquèu Chapduèlh

<http://www.canal-u.tv>
(seleccionar Occitan)
(mesa en linha : 03-2009)

I - Estudi de la debuta e de la fin del *Darrier daus Lobaterras*

Marie-Jeanne Verny, Universitat Paul-Valéry, Montpellier

Lo darrièr daus Lobaterras – Presentacion generala

Lo context : la literatura lemosina. Ganhaire a pas fòrça escrich dins *Lo Leberaubre*, revista editada per l'associacion « Cultura e literatura populara dau Lemosin ». Lo Clauselon d'Agonac 24460. Pasmens, l'atmosfèr qu'apareis dins son roman rampèla, per mai d'una rason, la devisa de la revista : *Per balhar de las raiç au leberon e far corre l'aubre la nuech*.

E mai es interessant de se reportar al manIFEST literari qu'es dins totes los numeròs de la revista :

Lo Leberaubre :

Daus trobadors aus felibres, la literatura occitana fuguet jamai l'expression de nòstra cultura populara.

Tirada ad ilhs per daus monsurs o fabricada sus daus modeles esterlisats, fuguet totjorn desempeutada de sas raiç : la natura, sas fòrças, sa mitologia.

Sem pas daus folcloristas que se boinan au costat bravisson de las chausas, pas mai daus cervelaires que se cresen "progressistas" e que disen, sens i anar veire, que tota expression naturala de l'eime popular es nonmàs supersticion.

Nautres cresèm que lo paganisme, l'animisme e lo fantastic son çò que ten lo mielhs a l'arma lemosina.

Una direcció d'estudi interessanta per dintrar dins l'òbra es de la veire coma un recit fantastic.

Remarca : Per estudiar lo libre, una de las grasilhas que prendrem serà la de Tzvetan Todorov. *Introduction à la littérature fantastique*, 1970, Points – Seuil que ne trobaretz un apròche dins : http://fr.wikipedia.org/wiki/Introduction_%C3%A0_la_litt%C3%A9rature_fantastique

De segur, coma tota grasilha teorica, es pas qu'un esquèma contestable e se cal mesfisar de trop voler plegar lo tèxt a la grasilha. Per vos, lo tèxt deu totjorn èsser primièr. Pasmens, çò que carascteriza lo fantastic coma lo definís Todorov es l'esitacion esprovada pel legeire - e, sovent pel narrator e / o pels personatges del recit – dabans l'explicacion de donar a de faches d'aparéncia subrenaturala survenguts dins un mond d'aparéncia « normala ». L'interès de l'estudi de Todorov es que partís de l'escritura dels recits qu'analisa e mòstra plan cossí son de procediments d'escritura, de biaisses d'escriure, que crean lo fantastic, mai que non pas lo conengut de l'istòria.

Estudi de l'incipit e del pòstfaci

Ont es la debuta del libre ? Ont es sa fin ? Avèm dos recits encastrats, amb lo topòs del manescrich trobat. La tipografia met en valor aquela dobla narracion (italic pel recit encastre). Sus aquel biais d'escriure e sas ocurréncias nombrosas dins la literatura occitana, vos remandi a un article de Clara Torreilles : « Manuscrits cachés et fondations romanesques » in *Écritures occitanes d'aujourd'hui*, numéro spécial de la revue de littérature comparée *Bérénice* (rivista quadriennale di studi comparati e recherche sulle avanguardie, Angelus Novus Edizioni, Via Sassa 15 67100 L'Aquila) dirigé par Philippe Gardy, 1998.

Los dos recits son a la primièra persona, çò que participa de l'efièch de mirallh fantastic.

Los dos « ieu » narrators : lo medecin (doble de l'autor ?) e Joan de l'Arribière

Lo contengut dels dos recits :

- La tràba de la tomba, del sac e del manescrich dins l'« avantprepaus ». Aquí tanben i a un encastrament : avançam dins de cercles concentrics. E, a la fin, lo tot es tornat a la terra.

- Encastrat dins aqueste primièr recit, lo second recit contengut dins lo supausat manescrich.

Lo recit - encastre

Avantprepaus.

Lo luòc

La forèst : « luòc de patz e de silenci » (l. 1), luòc de jòcs d'enfança, impression apparentament rassseguranta, mai tanben caractèr sacrat « sanctuari », donc un rapòrt al non-racional.

De remarcar la recurréncia dels luòcs cavats, dels cròses « Sanctuari prigond tapissat de mossa espessa » (l.1), « dins un valon secret e suau » (remarcar lo mot « suau » que remanda a la patz). Puèi lo priorat descrich amb sas « nautas parets » « l'espessor » de sos murs, las « chambras fòrtas », lo « ventre redond de la copola ». La descripcion esita entre lo

rassegurant e l'inquietant, la prison e la proteccio. Cf. los exemples çai-sus. L'ambivaléncia es un dels caractèrs oblijats del fantastic.

L'espaci dins *l'Avantprepaus* es fach de cercles concentrics : la forèst « sanctuari », dins la forèst, un autre luòc sant « lo priorat de Merlanda », al dintre d'aqueste, las « chambras fòrtas » o « la copòla ».

Pus luenh, aurem d'autres cercles concentrics : lo mur del cementèri, dins lo cementèri la caissa, dins la caissa la saca de cuèr, dins la saca de cuèr lo manescrich, dins lo manescrich, l'istòria escricha per Joan...

Las descripcion dels vegetals lor dona una dimension animada, son subjèctes dels verbs, aital dins las espressions : « brandas e brujas s'entreduebren... » o encara « jarris, fàias e beçolhaus an decidit de laissar un pauc entrar lo solelh ». Aquel biais d'*animar* l'inanimat (vegetal, e mai, de còps, mineral) es caracteristic del fantastic que fonciona sovent per la disparicion de las termières (dels limits) entre los règnes, entre l'òme e l'objècte.

Pasmens, per funcionar plan, per faire nàisser la credulitat del legeire, lo fantastic a besonh de semenar los signes de l'illusion realista (tèrme de Philippe Hamon) o los efièches de realitat (terminologia manlevada a Roland Barthes). La mesa en scena dels luòcs, dins nòstre roman, participa d'aquela bastison de l'illusion realista : se tròba que, en defòra de Lobaterra, los toponims donats per Ganhaire existisson totes. Mas, e mai aguèsson pas existit, los noms son versemblables, coma l'es lo quite nom de Lobaterra.

Los signes del fantastic :

- L'ambivaléncia (cf. çai-sus)
- L'esitacion dins los prepausses del narrator, aital, p. 7 : « Forèst coma las autres, benleu... ».

Cal notar tanben lo biais d'emplegar l'expression « l'assard ». Lo biais que lo tèrme es prononciat, dos còps a de reng e lo segond còp amb lo punt d'interrogacion : p 8 (en naut de la pagina), puèi, dins las meteissas condicions p. 9, 2nd paragraf, es un d'aqueles signes de mesa en tèxt de l'esitacion necita pel funcionament del fantastic.

- La descubèrta : tomba esbudelada, plaça de la mòrt, una certa distància menada pel biais desinvòlt amb lo qual los obrièrs tractan los òsses trobats : « vireren de costat tot çò que se podiá amassar : dos tres cranes, quauques desenas de còstas, enfin tot çò que fau per tornar far un coble d'esqueletas ». Sus aquel prepaus de l'umor negre en cò de Ganhaire, legir l'article de J.C. Forêt, annex 2.

- Qual a escrich ?

Lo narrator insistís sus son ròtle limitat : se seriá contentat de metre en lenga modèrna çò qu'a trobat. Cf tanben lo paratèxt : los mercés de l'autor a de mond que, per d'unus al mens (Joan Ros), existisson. La multiplicacion de signes d'autentificacion del raconte, segon Todorov, es una de las condicions per que puèi s'impause l'esitacion fantastica. Cf. *La Bèstia dòu Vacarès*.

Dins aquelas marcas d'autentificacion i podèm tanben cloure las adreiças al narratari « Sauretz lèu coma ieu... »

« la natura tan coma l'òme a tot fach per oblidar ».

Sèm preparats al raconte que seguís e a l'irrupcion del fantastic.

Pòstfaci

« Entau s'achaba... »

Apondon al manescrich, d'una autra man : un tresen narrator, un monge copista ? lo quiti Abat de la Font Celada (de remarcar lo nom causit...). La prigondor del mistèri s'espessís amb una jaça de mai. Aquel tresen narrator insistís sus « lo silenci lo mai grand [...] recommandat » a la comunautat religiosa. Inutil d'insistir sus l'efièch produch per aquel silenci : espessir encara mai lo mistèri.

Lo « ieu » medecin legeire del manescrich : insistís sus lo deschifratge long « una annada », « linha après linha ».

Aquel « ieu » dessenha sa vision personala de l'istòria amb la seleccion que fai de lo que serà « son » personatge principal : Joan, e non pas Arnaud o « lo grand lop gris ». L'espessor psicologica que dona a Joan, e mai lo retrach fisic que n'imagina son un biais de tornar bastir l'istòria... Aquesta es pas mai, dins lo recit del medecin, l'istòria del « darrièr daus Lobaterras », mai aquela de Joan.

Puèi avèm lo retorn a la situacion iniciala. Las restas son ensebelidas tornar, e mai lo manescrich dins lo sac de cuer. Aquí tanben, retrobam un tròç que son ton es characteristic de l'umor de Ganhaire, umor que li servís sovent per prene de distància dins de moments dramatics : « Reculhí tot mon paubre monde dins un sac per las pompiras, e los portí, per de las novelas mortalhas, dins un conh de la forèst. La caissa era pas trop bèla, ont los conhí tots. »

E lo retorn a la selva, la sauvatgina, los bòsques, la patz, lo silenci « Puèi, torna lo silenci » : aital s'acaba lo pòstfaci e lo libre tot, coma d'èra dubèrt.

Aital, entre l'avantprepaus e lo pòstfaci, avèm un recit claus, embarrat sus el, coma lo pergamin trobat dins la tomba i embarrava lo mistèri del « darrièr daus Lobaterras ».

Lo recit encastrat

La debuta

Lo luòc :

Es lo del recit encastre : la forèst de Feitaud, descricha parièr amb sa vegetacion. « La patz es tornada » : l'atmosfèr es comparabla a la del recit encastre, amb la diferéncia que lo verb sos-entend qu'es pas totjorn estat un luòc de patz. Cf. la quatrena frasas : « las orrors passadas... »

- lo moment :

Trobam lo topòs de la prima « la forèst s'esvelha.. », « las fuelhas daus chastanhs començan de se far veire ; Las bèstias tornan començar de viure... »

- lo narrator :

E pasmens lo narrator exprimís son orror (del passat, mai que mai), sa crenta (d'un futur redotat).

Se presenta coma aquel que sap : dos còps dins lo primièr paragraf : « sabe ». « Ieu, sabe... ».

E pasmens fai allusion a sa « foliá », e mai se la ditz « assuausada ». E la descripcion que fai d'el dins lo darrièr paragraf de la pagina 11 « Si la pluma d'aucha tremola dins ma man [...] coma las fuelhas d'un tremolau » met plan en valor aquela fragilitat (fisica ? deguda a un envielhiment precòç ?) o mentala ?

De remarcar la bela bastison circulara d'aquel paragraf entre « tremola » (debuta) e « coma las fuelhas d'un tremolau » (fin). I a pas son que d'òmes – lops dins lo roman, i a tanben una bela continuïtat entre lo vegetal, l'animal e mai l'uman...

Aital avèm totes los elements per definir lo trebol necessari per crear l'ambient fantastic : un narrator qu'afortís la veracitat de çò que conta, e pasmens nos dona pro d'elements per dobtar de son estat mental.

- la mesa en scèna de l'escriutura :

Coma dins *La Bèstia dóu Vacarés*, Joan explica perqué el, pichòt païsan, a pogut aprene a escriure : es estat abalit amb « lo filh del senhor ». Ditz tanben sa maladreça dins aquel exercici, e, pasmens la necessitat que lo buta a escriure, una fòrça que lo despassa « çò que es necessari, quo es d'escriure : e escribe... ».

Aquel acte d'escriure es presentat amb doas comparasons, que la primièra es triviala : « coma l'òme begut se conha dos dets dins lo gorjareu, dins l'esper que lo vomir vai assuausar la sadolariá ». La segonda : « coma lo bleçat se trai la flecha dau peitau ». Escriure es una liberacion, mas aquel acte per se desbarrassar de çò que nafra, de çò que fai pèdre lo sens, o la dignitat (lo trop d'alcohòl), es tanben un acte que pòt tuar.

- l'amistat :

Es ela, dins lo roman, que met un pauc de doçor dins aquel univèrs sauvatge. Tre la debuta, es exprimida, aquela amistat entre Joan e Arnaud, e mai aquela fraternitat, que s'explica mai que mai per son origina.

- lo resumit de l'istòria que seguirà :

Es fach aquí en quelques expressions significativas : « dau jorns los mai aüros a l'orror la mai infernala », amb la metafòra del « sendareù », que resumisson plan la una longa retrospectiva que seguirà e que farà lo còrs del roman.

Conclusion :

L'encastre es bastit. Los personatges principals son dessenhats : Arnaud e Joan... e mai los lops. Lo drama es resumit. L'atmosfèra creada, e mai lo doblete, qu'es necite pel funcionament del fantastic. La retrospectiva pòt començar, a la pagina 13 « Ieu sauriá pas dire dempuei quant de temps... »

La fin del recit de Joan de l'Arribièra (p. 86-87)

Es la fin d'aquela retrospectiva. Lo narrator se ditz garit de sa folia per los monges. Es que nos lo cal creire ?

Dins aquela fin, las ipotèsis narrativas son dubèrtas :

1- « Los uelhs... me fan dire que lo mostre [...] d'odi e de mòrt »,

2- « Benleu, tanben, la volontat... » e mai las interpretacions possiblas de çò que s'es passat.

Comparason amb la debuta de *La Bestio dóu Vacarés*

Remarca : Ganhaire auriá pas legit aquel roman quora escriguèt lo sieu... Pasmens...

La Bèstio... coma *Lobaterras*, es compausat de dos recits encastrats :

Lo recit 1 (encastre, sonat « Avertimen »),

- Es pro long (mai que l'« avantprepaus » de Ganhaire). Se passa a un períòd contemporan de lo de la vida de l'autor (coma en cò de Ganhaire). Son narrator a de traches comuns amb l'autor : lo mestier de responsable de manada (idem en cò de Ganhaire)

- Lo narrator receup un manuscrit d'un autre personatge (lo Robèrt en cò de Ganhaire, Long-Tòni en cò de D'arbaud)

- Lo narrator presenta son trabalh de compreneson, puèi d'adobament del manescrich. Dona de detalhs tecnics sus l'escritura, la lenga, la datacion. Tot aquò sembla fòrça çò qu'avèm trobat en cò de Ganhaire.

Lo recit 2 (encastrat, la debuta del raconte, capítol primièr),

- Afortiment de la veracitat del raconte (1) / estat de desrengament mental del narrator. Biais d'esciure caracteristic del fantastic : per menar lo legeire al dopte, lo cal d'abòrd faire creire a cò que l'òm conta.

1 : « afourtisse [...] la claro e pleno verita... »

2 : « l'encaudo de reboulement » (p. 51 ed. Grasset), « is ourasso de la niue » revirat per « aux heures d'insomnie », « Me predrien, crese, per ascla... »

- Coma dins Ganhaire, lo narrator explica lo perqué de sa coneissença insolita de l'escritura.

Aquí tanben, de monges ne son responsables (detentors unencs del saber, fins a una data pro recenta), e mai que mai un oncle vengut canonge.

- La necessitat de l'escriure (coma dins Ganhaire, lo narrator es butat per una fòrça superiora :

« Sariéu pas fourça, vuei, de mascara lou papié pèr coucha un pau çò que me secuto ».

Escriure per se desliurar : Es per me descarga, lou tourne a dire, qu'escrive aquésti pajo, vuei ».

- Lo socit del legeire – narratari :

« Aquéu o aquéli que, davans sis ieu, la Prouvidènci i'espandira lou secrèt dòu libre... »

cf. Ganhaire : « prene la risca que quauqu'un zo legisca quauque jorn ». p. 11.

- La plaça del païsatge :

Foncion de Camarga comparabla a la foncion de la forèst de Feitaud : beutat e caractèr inquietant.

II - *Au Lop !*

Patricia Heiniger-Casteret, UPPA

L'entrada dens un libe que comença per la cobèrta e ací las causas que son clarament anonciadas. D'un grafisme qui ei tractat d'ua faiçon ambivalenta : modèrna, de segur, mes tanben dab un trèit qui s'encamina de cap a l'estatuarí deus grotescs de l'Edat mejana e sustot

un tractament de las colors qui'ns hica dens la concepcion colorista de l'òmi d'aquesta temporada. Tres que destrian l'espaci uman : lo blanc, lo negre e lo roi¹, lo blu e lo verd, colors hredas, que son consideradas com sòrtas de negre, lo jaune qu'ei assimilat au blanc et lo roi qu'ei la fòrça e lo poder temporau com celestiau.

Aquesta particion, ligada a la mestreia de las tintas que's va capvirar dab los contactes dab l'Orient ; lo blu que ganharà la soa existéncia en tot esglaishar lo roi a la sortida deu siècle XIII^{au}. Dens aquesta temporada, que i a tanben un aute combat qui's mia, la Glèisa qu'a d'estremar o de pacificar dus tipes d'animaus pròches de l'òmi per çò qui ei de la morfologia o de l'organisacion sociau, animaus qui pòrtan valors de virilitat, fòrça, poder, combativitat e qui, dab la loa vita nueitiva o la loa entutada ciclica, an un poder simbolic deus hòrts en tot ligar los òmis aus ceus ; que son l'ors e lo lop².

De tira que podem entervéder combats, fisics e simbolics. Combats qui disen un òrdi deu monde e qui anóncian un cambiament de la plaça de cadun dens ua navèra organizacion d'ua societat auta.

Donc, aquesta cobèrta, ei ua enlluminadura deu començament o ua tapisseria deu raconte ?

Per un començar

La mitologia grèca e romana pòrta traç de transformacions d'òmis en animaus. Per compréner çò qui viroleja a l'entorn deu lop que'ns cau partir en Arcadia e assistir au repaish arrestat per Lycaon en l'aunor d'un praube qui demanda l'ospitalitat. En realitat aqueth praube qu'ei Zeus qui's vòu verificar çò qui's ditz sus las practicas òrras de Lycaon e deus hilhs. Ad aqueste repaish, lo plat de carn adobat qu'ei hèit, en seguir las versions, d'un mainat, esclau de Lycaon, o de Nyctimos, un deus hilhs de Lycaon o d'Arcas, hilh de Zeus e de Callisto³. En véder aquò Zeus que cambia Lycaon en lop. Dens son diccionari, Pierre Grimal⁴ que'ns ditz que cau ligar aqueste raconte a las practicas de sacrificis umans heits en l'aunor de Zeus Lycien en Arcadia. Los qui participavan au rite que minjavan la carn deu sacrificat e que èran cambiats en lops pendent ueit annadas, puish que's tornavan cambiar en òmis si pendent aquera temporada n'avèvan pas minyat nada carn umana.

Mes çò qui ditz tanben lo mite, d'un biais esconut, qu'ei l'afrontament de Lycaon e d'Arkos (*ors*, en grèc ancian)⁵, deu lop e de l'ors : Lycaon rei d'Arcadia, rei de la tèrra deus ors, que sacrifica Arcas (lo qui pòrta lo nom orsèr), hilh de Callisto qui estoc cambiada en orsa per la soa companha de caça Artemis⁶. Si ns'estangam un drin sus Artemis, la divessa caçadora, protectritz deus tropèths, mes tanben, com ac ditz lo son nom divessa deu ors, qu'aprenem qu'a un besson : Apollon, chafrat « hilh deu lop », en per'mor que la mair hasoc l'encontre d'aqueith animau quan èra prenha. Bessons, hrair e sòr, ors e lop.

Au començar deu mite, los dus animaus que's costejan. Dens la realitat sociau, los guerrièrs que prenen la pèth, lo cap, las dents o las urpas de l'un o de l'autre ; l'armada romana e la vila de Roma que son deu costat deu lop, las tropas gótas e cèltas deu costat de l'ors. Si Roma associa lo lop a Març, Diu de la guèrra, ne cau pas desbrombar lo rite emprenhader de las Lupercalas. Lo quinze de heurèr los prèstes de Faunus que sacrifican craba, boc o can dens l'espelunga on la loba romana endostèc Romulus e Remus. Joens, vestits d'ua pèth de boc,

¹ Michel Pastoureau. SD. *Couleurs, images et Symboles. Etudes d'histoire et d'anthropologie*. Paris : Le léopard d'Or.

² En tot hicar lo lop au centre deu neste prosei, a còps, que haram un anar e tornar de cap tà l'ors. Per ne saber mei suus ligams enter lo lop e l'ors, véder Sophie Bobbé. 2002. *L'ours et le loup*. Paris : INRA/MSH.

³ Callisto qu'ei la hilha de Lycaon, donc Arcas qu'ei arrestat tà estar minyat peu son pair e peu son gran-pair.

⁴ Pierre Grimal. 1988. *Dictionnaire de la Mythologie grecque et romaine*. Paris : PUF.

⁵ Véder lo libe de Michel Pastoureau. 2007. *L'ours. Histoire d'un roi déchu*. Paris : Seuil.

⁶ Artemis que pòrta tanben lo traç de l'ors dens l'arradic deu son nom « art ».

que son marcats per la sang deu sacrifici avans de s'anar per las carreras de Roma, armats de correjas talhadas dens la pèth deu boc sacrificat. Que hoetan las gojatas, las hemnas qui vòlen aver mainatges e las qui, prenhas, vòlen aver lèit un còp qui ajan amainadat⁷.

Deu costat judeocrestian, la Bíblia que balha dues posicions diferentas a perpaus d'aquestes animaus ; l'ors, unicament present dens lo Testament Vielh⁸, equivalent deu leon, qu'ei la brutalitat hastiala e n'a pas d'autes foncions que d'estar un animau raubaire minjaire d'aulhas e d'òmis. Lo lop qu'ei de tira assimilat au malin, esperit perfid qui engana lo tropèth d'aulhas. Las metafòras, presentas dens lo Testament Vielh e ahortidas dens lo Testament Navèth⁹, que son en plaça : la satanitat deu costat deu lop, la puretat deu costat de l'aulha. Lo negre e lo blanc que son prèsts per un afrontament etèrne.

Dens lo legendari crestian, per tant paradoxau que sia, los sols qui maseran lops que son los sants. Puishque hèn mestier de presicar e de cambiar lo mau en ben, qu'an l'autoritat de qui cau per caçar lo demòni de l'anima e lo cambiar en servidor de Diu ; sant Fransés d'Assisi e lo lop de Gubbio que'n son ua plan bona il·lustracion¹⁰

Quan entenem los racontes portats per las dues honts màgers de la nosta civilisacion, qu'ei clar que lo lop ei ligat a l'esperit lo mei negre e pervers de l'amna humana. Lo cambiament d'estat qu'ei la resulta de çò qui non pòt estar dit o pensat : l'antropofagia. Lo ligam dab la hamí de sang e de carn qu'ei ua constanta e l'affirmacion de Thomas Hobbes « l'òmi ei un lop per l'òmi » qu'ei ja presenta de la mitologia enllà. La metamorfosi de l'òmi en lop qu'ei sia un castig, sia un pacte, ua aliança dab lo demòni.

Si sortim deu maine religiós, lo lop qu'a tostems marcat l'esperit deus òmis, e la soa encontra, segon los airaus culturaus, qu'ei un signe autant positiu com negatiu¹¹. De tota faïçon, los lops e los òmis que son ligats, que's costejan, qu'an ua organizacion sociau qui's sembla, los espacis de vita son ras a ras e, a còps, que i a penetracion de l'òmi dens l'espaci lobatèr e deus lops dens l'espaci bastit. Dens aquesta costejada, ne's cau pas desbrombar que los lops qu'an tostems seguit las armadas o los conquistaires de tèrras navèras, çò qui ahorteish lo caractèr negatiu de la bèstia dens l'inconscient collectiu. Qui ditz guèrra, o envadidas, ditz magrèras, lops o ivèrn. Aquitània que conegeoc un d'aquestes eveniments tragics : l'ivern de 846, un arramat de lops qu'arribèc de l'Èst enllà a la seguida deus Normands e que terrorizèc la província¹².

Si dens la vita vitanta de uei lo dia, hèra d'expressions hèn referéncias a la hamiera deu lop : « vente de lop », « hamí de lop », « dent de lop »..... etc, totun, que i a un verb qui m'a tostems estonada : « enlobatar ». Aqueth verb qu'ei emplegat peus aulhèrs sustot o per tota persona qui's passèja dens la montanya gascona. Lo qui ei enlobat, qu'ei lo qui, per suspresa, a encontrat l'ors e que se'n perd « lo pèisher e lo belar ». Pendent tres dias, la persona enlobatada qu'ei quasi paralisada, qu'a frèbe, ne pòt pas mei minjar, qu'a un espiar deus pècs e sustot ne pòt pas mei parlar, que possa crits qui arriban deu hons deu còth, qu'a ua arroganhèra d'anima sauvatge. Lo remèdi tradicionau qu'ei d'esperar tres dias e tres nueits, ajaçat dens un lieit, aprigat de com cau¹³. Los dus animaus de las originas que's costejan uei

⁷ Claude Gaignebet, Marie-Claude Florentin. 1974. *Le carnaval, essais de mythologie populaire*. Paris : Payot.

⁸ Samuel 17:34, 2 Rois 2:24, Proverbes 28 :15, Lamentation 3:10, Daniel 7:5.

⁹ Isaïe 65:25, Ezékiel 22:27, Sophonie 3:3, Jean 10:2, Matthieu 10:16, Actes 20:29.

¹⁰ Que podem trobar tanben sant Gens dens lo Comtat Venessin, santa Austreberthe en Normandia, sant Ervè, sant Malò e sant Envel en Bretanya.

¹¹ Eloïse Mozzani. 1995. *Le livre des superstitions. Mythes, Croyances et Légendes*. Coll Bouquin. Paris : Robert Laffont, pp. 1006-1015.

¹² Jules Michelet. 1834. *Histoire de France*. Tome II. Bruxelles : Louis Hauman et Comp., p. 121.

lo dia enquèra. Mes si nos estancam sus l'arradic deu verb, que vedem plan que la paur la mei pregona e la mei vielha qu'ei la deu lop e non pas la de l'ors.

Çò qui's tròba en Gasconha, que s'encontra tanben dens l'airau lengadocian e la locucion « aver vist lo lop » que significa « estar enraucat ». N'avem pas ací ua perta totala de votz, sonque ua diminucion d'intencitat caracterizada per lo costat rauquilhós acompanhat d'ua baishada dens los registres greus de la tonalitat. La causa interessenta de véder ací, qu'ei lo costat doble de la votz. La persona qui « a vist lo lop » ne parla pas dab la soa votz de tot dia, tot que fonciona com se i avèva ua tèla qui s'era pausada sus las còrdas vocaus per balhar vita a ua auta identitat sonòra a las termières de l'umanitat. La metamorfòsi qu'ei braca¹⁴, mes qu'ei ací directament ligada au grop nominau de la locucion, çò qui, un còp de mei, nos mia de cap au caractèr particular deu lop qui per la puishança de la soa espiada pòt « raubar » o « licantropisar » la votz de l'òmi¹⁵.

Literatura orala e credèncas popularas

Los lops que son presents dens los contes et los racontes. Lo mei coneugut qu'ei, ça'm par, lo deu capuletonet roi popularizat e adobat per Charles Perrault, mes l'estudi de las versions popularas per Yvonne Verdier¹⁶ torna a la soa plaça cada personatge e balha lo sens pregon de çò qui s'escon darrèr aqueste conte. Un aute lop famós qu'ei *l'Ysengrin* qui's torna trobar dens totas las tradicions europèas on lo *Roman de Renart* estoc coneugut, Praubàs de lop, martir de *Goupil* e deus òmis ! D'autes figuras de lops son presentas dens los contes mes ne son pas bèstias herotges com ac poderem pensar, que son las ajudas deu eròi. Alavetz que'us trobam vestits de caperan per díser missa¹⁷ o justiciers per reparar ua malahèita¹⁸.

Puish, que i a racontes qui expausan ua hèita qui pòt semblar vertadèra : l'encontre d'un lop dab un musician o un sastre¹⁹. Lo musician qu'ei sauvat peu vriolon, la boha, la cabreta, la bodèguia o un auta tipa de boha-sac, e lo sastre peu brut qui hèn los cisèus grans quan se dubreishen o quan se barran. Çò qui pòt aparéisher com ua causa extraordinària qu'ei en realitat la produccion d'ultrasons qui las aurelhas deus animaus non pòden pas suportar. Un raconte d'un aute tipe que'ns mia de cap a la pactizacion de l'òmi dab la bèstia : « La nueit deus quate temps »²⁰. Lo galant qui's vien cercar la nòvia vielha, ua nueit deus quate temps, que la mia dens lo bòsc on lops espèran per minjar-la. La figura d'aqueste faus galant que'ns hè pensar a la d'un miaire de lops. Dens los racontes com dens la literatura, lo miaire de lops qu'ei un personatge estranh, qui viu dens los bòscs en per'mor deu son tribalh : boscatèr o

¹³ L'espant viscut per l'encontra dab la bèstia e los reclams que pòden aver sus la vita a vièner deu malurós o de la malurosa que's pòden léger dens lo conte de *Joan de l'ors*, mes l'utilisacion que'n hesoc Prosper Mérimée dens la nova *Lokis* qu'ei de las interesantas pr'amor que'ns torna dens quauquarren de similar a lo deu *Darrièr daus Lobatèrra*. Ua joena hemna prenha qu'ei raubada per un ors, l'ors qu'ei tuat pro viste mes la hemna que'n demora pèga, dab un parlar desordonat mes sustot lo hilh qui vaderà qu'aurà un doble comportament : òmi e bèstia.

¹⁴ Que's pòt explicar medicalament e racionalament.

¹⁵ Per Povença, Frederic Mistral nota : « *a crida au loup, a japa au loup*, il est enroué ; *a vist lou loup* , il a perdu la voix, il est enroué. « Platon avait déjà dit ce que répètent nos bonnes femmes, que, si le loup aperçoit l'homme le premier il le rend muet et comme imbécile, et que, si le contraire arrive, c'est l'animal qui perd sa force. » (Honorat) ». *Lou tresor dòu felibridge*. 1979. Raphèle-les-Arles : C. P. M., tome II, p 231.

¹⁶ Yvonne Verdier. 1978. « Le petit chaperon rouge dans la tradition orale » in *Cahiers de Littérature orale*. N° 4. Paris : INALCO (medish article dens *Le Débat*. 1980. N° 3, Juillet-août.) o <<http://exposition.bnf.fr/contes/cles/verdier.thm>>

¹⁷ Jean-François Bladé. 1886. « La messe des loups » in *Contes populaires de la Gascogne*. Paris : Maisonneuve frères. Tome II pp. 360-365.

¹⁸ Felix Aranudin. 1994. « Lou Hasan ». pp. 184-189.

¹⁹ Marie-Louise Teneze. 1976. *Le conte populaire français*. Paris : Maisonneuve et Larose, tome III, pp. 35-41.

²⁰ J-F Bladé, 1886, tome II, pp. 20-25.

guarda-campèstre²¹. Que podem trobar tanben dens aquesta categoria los aulhèrs qui mudan de la montanya tà l'arribèra per passar l'ivèrn. Atau los lanés qu'accusan los bearnés o los medoquins de's har seguir lops per terrorizar los paisans²². De tot biais, l'òmi qui viu dens los estrems, per mestier o per gost, qu'ei accusat de mantuas causas e ua d'aquestas malas causas qu'ei d'aver pactizat dab lo Diable, atau que pòt senharejar suu herumi²³.

Mes quan l'òmi ne's tròba pas au cap d'un arramat sauvatge, qu'a ua plaça dens lo vilatge, qu'a familia e quan la nueit ei arrivada qu'ei obligat de córrer aus estrems de l'espaci, aquiu n'èm pas mei de cap a un òmi o de cap a un lop qu'èm en preséncia d'un garon. Lo lop-garon, lop-bèron, leberon, qu'ei sol, que cor de nueit tà endiablar la vita deus autes òmis. Mes totun, avans d'anar mei luenh dens la descoberta d'aqueth este, que'ns cau marcar un estanc e constatar que las collèctas hèitas per los folcloristas com per los etnòlegs o çò qui's tròba dens los contes com dens las nòvas sus aqueste subjecte, hen la mustra d'ua multitud de transformacions : can, gat, craba , aulha, cavala, aso, vetèth, bueu, vaca e tanben hèish o bobina de hiu. Mei lèu que de licantropia que podem parlar de teriantropia²⁴. De mei, còps que i a, dens l'airau lengadocian, lo Garon e lo Drac que son en interconnexió²⁵ e lo Diable qu'ei darrèr. Los teriantròps d'òc com teriantròps d'oïl o d'autres airaus linguistics e culturaus de França, que presentan constantas²⁶ qui's pòden totun arremarcar : lo cambiament de l'anar qu'ei vededer e la corruda qu'ei viscuda com ua pulsion. Lo teriantròp ne's pòt pas maserar, qu'ei dominat per ua fòrça qui l'obliga de har tau o tau causa, com cercar carn fresca e viva o bate's dab tota persona encontrada suu camin o seguir e har deu mau a ua persona precisa²⁷. La fòrça contenguda dens la pèth de l'animau que'u mia a afrontar e a dominar lo qui ei simplament òmi o hemna. Lo teriantròp qu'ei donc de duas naturas : creatura deu dia e de Diu, consacrat per lo baptisme, creatura de la nueit e deu Diable per voluntat pròpia o per mau escadença.

Alavetz quin se hè lo passatge de l'òmi a la bèstia ? Que podem destriar tres entradas qui permeten aqueth passatge : per voluntat, per encantament o per mauescadença. Los mei coneguts que son los dus purmèrs²⁸. Per voluntat pròpi, lo qui vòu víver de nueit e dominar los òmis que pactiza dab Satan en li balhar la soa amna. Ua auta faïçon de har qu'ei de s'anar a l'encontre d'un garon per li demandar quin procedir per aver lo don de's transformar en animau. En escambi de gotetas de sang, lo garon ajudaire ensenharà lo demandaire a vâder un èste nueitiu. A costat d'aquò, que cau aver tostems en cap lo poder deus broishamis, broishs o broishas qui pòden encantar, sus ua demanda o per venjança, tau o tau persona qui deverà

²¹ Daniel Bernard. 2002. « Charmeurs et meneurs de loups d'hier à aujourd'hui » in *Le monde Alpin et rhodanien*. 1er-3e trimestre, pp. 163-178. D'un biais mei generau aqueste numerò de *Le monde alpin et rhodanien* pòrtia suu lop : « Le fait du loup. De la peur à la passion : le renversement d'une image ». Frantz-E. Petiteau. *Contes, légendes et récits de la vallée d'Aure*. Saint-Cyr-sur-Loire : Editions Alain Sutton, pp. 148-153. Paul Sébillot. 2002. *Croyances, mythes et légendes des pays de France*. Paris : omnibus, pp. 213-216.

²² Félix Arnaudin. 1994. *Contes populaires de la Grande-Lande*. Bordeaux : Confluences, pp.280-291.

²³ L'ermita qu'ei dens la medisha posicion, mes eth qu'ei sanctificat. Per ua utilisacion literari de la figura deu miaire de lop véder : Alexandre Dumas père, *Le meneur de loups* e Georges Sand *Les maîtres sonneurs* e *Légendes rustiques*.

²⁴ Charles Joisten. 2000. *Les êtres fantastiques dans le folklore de l'Ariège*. Portet-sur-Garonne : Loubatières.

²⁵ Dominique Saur. 2001. « De l'âtre à la croisée des chemins quercynois : quand l'écheveau des facéties du Drac s'embrouille.... » in *Etres fantastiques des régions de France*. Paris : L'Harmattan, pp.19-41. Joan Bodon. 1989. *Contes del Drac*. Rodez : Edicions de Roergue. Dominique Saur, Patricia Heiniger. 2004. « En Quercy, croyances et pratiques : les êtres à la croisée de deux univers » in *Quercy recherche. La revue du patrimoine du Lot*. N°118, octobre-novembre-decembre, pp. 40-51.

²⁶ Jean-Loïc Lequelec. 2001. « Courir la Galipote, du Poitou a l'Acadie» in *Etres fantastiques des régions de France*. Paris : L'Harmattan, pp.79-144. P. Sébillot, 2002, pp. 767-769, 836.

²⁷ Com estofar la persona qui pensa portar un anheret o un hèish de hèuc e qui's va morir devath lo pès de l'animau o de la causa si ne ditz pas ua paraula consacrada o si ne hè pas un signe de crotz.

²⁸ Imatge près e reprès dens la literatura demonologica e romantica.

córrer lo campèstre dinc a que lo sòrt sia romput²⁹. Per çò qui'ns pertòca, l'entrada mei interessanta qu'ei la de « la mauescadença ». Dens la vita d'un òmi que i a dus moments on pòt estar pertocat per la licantropia/teriantropia : a l'atge adulte dab l'encontra de l'este o de la soa pèth o de tira vadut per elements qui son de la responsabilitat deus òmis e de las hemnas qui preparan la soa entrada dens la comunautat deus crestians. Donc a l'atge adulte que podetz estar nhacat per un garon e com per la ràbia qu'etz contaminat, que podetz tanben trobar la pèth d'un garon o vs'i asséder, e lo mau vos ganha³⁰ ; a la vaduda que podetz estar un mainat illegitim e lo pecat hèit peus vòstes genitors qu'ei portat per vos, lo vòste baptisme que pòt estar, per ua rason o ua auta, mau hèit, aquò qu'ei de la responsabilitat deu caperan e enfin que podetz estar vadut a ua mala data e ua mala òra, mes quina data e quina òra ? La monografia hèita per lo regent de la comuna deu Vigan dens Òlt en 1887³¹ com los escriuts deu canonge Sol peu Carcin³² que son hèra precis : que cau estar vadut lo 2 de noveme enter miejanueit e l'ua òra e mieja deu matin³³. Aquesta data qu'ei de las interessantas, uei lo dia qu'ei lo dia deus morts e dens lo vielh calendari qu'èra l'entrada dens los mes morts, qu'es a díser l'ivèrn. Si seguim çò qui's ditz³⁴ sus aquesta data que sabem que las amnas deus morts que començan ua corruda au miei deus vius qui s'acabarà a l'acencion o au 1er de mai³⁵. Aqueste aparicion de las amnas que'ns hè tornar a Grècia e a Charon qui, segon las versions, accompanhat d'un can-lop, hè passar lo Styx aus morts³⁶. Per los rites populars, sovent cristianisats, eretats deus calendaris vielhs³⁷ que i pòt aver confusion dab lo 11 de noveme, dia de l'entutada de l'ors. L'ors ligat a la lutz (la desentutada que's hè lo dia de la candelèra³⁸) que s'escon quan apareish lo lop ligat aus mes morts e a la nueit. Aquestas datas que'ns mian suus camins deu carnaval³⁹, on las amnas deus morts jògan lo destroble au miei deus vius. E ua de las activitats de carnaval qu'ei de córrer e de s'encarar, de's mascar, donc lo qui vad dens aquesta tempora que pòt aver ua personalitat dobla, en tot cas qu'ei en rapòrt dirècte dab los morts.

Quin s'amuisha un garon ? Dens la literatura e los testimònisi⁴⁰, la transformacion en lop sancèr qu'ei riale. Qu'avem sustot l'exposicion d'animaus domestics, com ac avem dejà dit, mes lo mei sovent que s'i parla d'òmis (las hemnas que son quasi absentes deu registre deu garon⁴¹), qui's devan hicar ua vielha pèth de boc, de bueu o d'un animau indeterminat, en moda de perissa. Atau vestits qu'an un anar croishit qui sembla a l'anar d'un canhàs e que pòden començar la corruda e las malahèitas. Aquesta pèth, qui ei l'element vededer de la

²⁹ Aquesta figura que's torna trobar dens hèra de contes miravilhós : la dauna e la bèstia, lo rei de las agraulas etc...

³⁰ J.-B. Laborde. 2005. *Les « Bouches » en Béarn, Gascogne et Pays-Basque*. Bouhet : La Découvrance.

³¹ Arquius despartementaus d'Òlt

³² E. Sol. 1929. *Le vieux Quercy*. Cahors : Bibliothèque de la maison des œuvres, tome I, pp. 106-108.

³³ Dens lo medish cas, que trobam l'armièr o l'armassièr. Qu'ei un òmi vadut lo 2 de noveme o la nueit de Nadau, qu'a lo poder d'entener los messatges deus morts e l'obligacion deus har pasar aus vius. Véder Daniel Fabre. 1982. « Du messager des âmes au spirite languedocien » in *La mort aujourd'hui*. Paris : Rivages, pp. 95-103. Véder tanben *Etudes Rurales*. 1987. « Le retour des morts ». N°105-106 e tanben Dominique Saur, Patricia Heiniger. 2005. « En Quercy, croyances et pratiques : Le monde des morts » in *Quercy recherche. La revue du patrimoine du Lot*. N°119, mars-avrili-mai, pp. 49-54.

³⁴ Arnold Van-Gennep. 1982. *Manuel de folklore français*. Paris : Grands manuels Picard, tome VI, pp. 2808-2840. Claude Gaignebet, 1974, pp. 17-38.

³⁵ Ací qu'avem la concepcion vielha mes enquèra presenta dens hèra de lengas de las duas sasons qui partatjan l'an : l'ivèrn e l'estiu. Arnold Van-Gennep, 1982, tome 3, pp. 861-862.

³⁶ Dab l'ors, lo lop qu'a ua foncion psicopòmpa.

³⁷ Descalatge d'un detzenat de dias enter lo calendari julian e gregoriano. Thierry Truffaut. 2005. *Joaldun et Kaskarot. Des carnavales en Pays Basque*. Donostia : Elkar.

³⁸ A còps qu'ei lo lop qui a aquesta foncion. Paul Sebillot, 2002, p. 734.

³⁹ En Alemanha, lo carnaval que comença lo 11 de noveme.

⁴⁰ Peus exemples precis de las metamorfòsis com de las demorfòsis que renviam los legedors aus colletors ja citats, J.-F. Bladé, J.-B Laborde, A. Arnaudin, E. Sol, F.-E. Petiteau, P. Sebillot

⁴¹ Que son meilèu hicadas deu costat de las broishas.

« mutacion », qu'ei esconuda com si èra un objècte sacrat, dens un còrn de l'ostau, dens un arbe boharòc o devath deu hemèr. La lua plea n'ei pas ua obligacion, los garons que pòden respóner a l'aperet de la pulsion quau que sia lo tipe de nueit.

Aquesta existéncia que pòt durar longtemps e la depresa, la demorfòsi, qu'ei un camin qui pòt miar dinc a la mort. La solucion mei radicau per s'endostar d'un garon qu'ei de'u tuar mes dab l'ajuda d'elements senhats : ua bala d'argent senhada peu caperan o terra o laurèr senhat dens ua de las mans qui tienen lo fesilh. A costat d'aquesta solucion radicala, los racontes parlan de desliurança e insisteishen sus lo qui a avut lo geste de qui cau per tirar de la mauemparada l'òmi garoat. Lo garon qu'a tres punts flacs : l'ombra, la pèth e la sang. Per desencantar un praube òmi garoat que'u cau picar l'ombra dab un cotèth e l'este que parlerà. Que remarcam qu'ací n'i a pas ua ataca directa deu còs mes de l'element duau : l'ombra. L'identitat pregonda de l'este uman qu'ei, dens aqueste cas, endostada. Per çò qui ei de la pèth, qu'èm quasi dens lo medish registre que l'ombra, que la cau cercar de dia ; un còp trobada, que la cau brutlar o copar en correjas. L'òmi que cridarà pendent l'operacion mes que'n sortirà guarit. Lo mei perilhós qu'ei quan lo garon vos ataca, mes aquesta ataca que deu estar vista com ua demanda d'ajuda, alavetz que cau estar benastruc per li copar un dit o simplament lo talhadar, atau la sang qui s'escorrerà, medish se n'i a pas sonque gotetas, qu'aurà lo poder de demorfosar la bèstia e la suspresa que serà de descobrir un amic o un vesin qui vos pregàrà de non pas díser arren. Qu'ei ua mena de purificacion qui hè sortir lo maishant deu còs deu praube malurós.

Lo garon qu'ei un este doble qui pòrta principis positius e principis negatius qui s'expriman dens l'alternància dia-nueit : que viu au miei deus òmis e que cor dab los morts. Com ac avem vist ne pòt pas cambiar d'estat si n'ei pas ajudat, la demorfosa non pòt arribar que per « escadença », de l'encontre d'un aute òmi qui traucha l'espaci nueitiu e qui, dens ua reaccion de defensa, tua lo doble negatiu. La paraula tanben qu'a la soa importància Si tornam pensar au verbe « enlobatar », çò qui marca los qui an viscut aquesta causa, qu'ei la pèrta de paraula, qu'es a díser la pèrta deu principi uman, de çò qui simbolicament hè la diferéncia enter l'òmi e la bèstia. Har parlar lo garon qu'ei lo tirar deu maishant pas per lo tornar au miei deus òmis.

Arnolf e Arnaud

Un roman qu'ei ua òbra d'inspiracion e de construccion, n'ei pas l'expocision d'ua nomenclatura de causas, de sabers populars, literaris o istorics ; alavetz, en seguir lo traç deu lop e de çò qui avem vist mei ençà, e'ns podem demandar quin las causas e pòden estar sentidas dens lo roman ?

Çò qui apèra l'atencion que son los parelhs « d'opausats-complementaris ». En purmèr que i a los òmis dab Arnolf, qui pòrta lo mau e lo hilh qui vòu reparar, Arnaud « lo lop soldat » ahamiat de sang e Joan de l'Arribèra qui a la doçor e lhèu la foncion d'un Joan lo Baptista⁴². Puish que i a las hemnas dab Alvera, la « Mai que loba », l'Artemis d'aqueste còrn de tèrra e Isaure la doça, morta en dar la vita. Ne cau pas desbrombar los lòcs : Lobatèrra e lo priorat de Merlanda, qu'es a díser la tèrra deus lops on se tròba la maison consacrada a Joan lo Baptiste.

Negre e blanc, nueit e lutz, Diable e Diu, guèrra e patz, bòsc e « esclarzirèra », cada element ne pòt existir que per lo son contrari e l'existéncia de cadun qu'ei ligada a un equilibri deus fragils. Jaufre que sembla sol, mes qu'ei la soa trajectòria qui ei de las

⁴² Joan lo baptiste qu'ei lo patron deus aulhèrs e qu'ei mentavut com « lo qui desliga la lenga », véder, Claude Gaignebet. 202. *Le folklore obsène des enfants*. Paris : Maisonneuve et Larose, pp.52-55.

interessèntas : d'un començar de chivalier terrible⁴³ qui pòt tuar de las soas mans dus lops au medish còp⁴⁴ e qui, dab los quates soldats, au crit de « Au lop ! », traça ua « traucada sagnanta » en çò deus enemics. Un ser de carnatge de non pas ac créder que va entamenar la soa redempcion⁴⁵. La Dauna Negra deu ròc de sant Amador qu'escotarà las soas pregàrias. Aci, nat lop, mes un lòc de sentoratge essenciau dens los temps miejancèrs. L'interrogacion que podem portar sus aqueste lòc que s'anirè de cap a la natura pregona d'aquesta vierja tectoniana⁴⁶. La trajectòria de vita deu Jaufre que's tornarà har dab l'Arnaud : ua progression dens l'orror, un chaple mei òrre que los autes e lo començar d'ua redempcion.

Se i a parelhs de contraris, que i a parelhs identics : Arnolf e Arnaud, que pòrtan lo medish nom, que son ligats peu medish principi. La loa identitat pregona que's tròba justament dens lo lor petit nom. Arnolf, arribat de l'Èst, qui pòrta lo nom deu lop, « wolf », seguit per tropeladas de lops, miaire de lops e senhor d'aqueste monde sauvatge⁴⁷ metamorfosat, ce sembla, en gran lop gris castigant los òmis de las loas pretencions de dominacion. Arnaud hilh de l'òmi, vadut ua nueit d'ivèrn abans que lo dia puntege a « l'ora de prima »⁴⁸ mes ensenhat per lo Lop. Lo dia e l'òra de la vaduda que hèn reclam a çò de vist mei haut : la dualitat que's va afirmar, la vita e las corrudas nueitivas que van dominar e, mei anar mei, l'Arnaud que s'enlobatarà. Lhèu qu'ei eth lo rei tant esperat deu pòble lobater⁴⁹.

Lo hilh e lo Joan que son de la part invèrsa : tà tornar a Diu çò que los dus autes an hèit cabussar dens la cautèra diabolica. La loa foncion qu'ei de sauvar l'amna d'aquestes dus malurós e los òmis qui'us costejan. Lo Joan qu'a ua foncion civilisatriz, qu'ei paisan-boscatèr, que tribalha l'espaci tà que generacions d'òmis e de hemnas poscan víver a Lobatèrra, qu'ei miat meilèu per la doçor e la patz que non pas per la violéncia e la guèrra. Si ei un besson simbolic de l'Arnaud, pr'amor de l'òra e de la data de la soa vaduda, lo petit nom que'u sauva deu penent negre deu caracter uman.

Dens lo « jòc » deus parelhs que i a tanben los dus actes, au sens medicau de la causa, qui pòden espantar lo legedor : las duas cesarianas qui son d'un cap a l'autre deu roman. La purmèra que's hè a còps de caishaus e lo lop minja lo nené⁵⁰, la dusau que's hè a còps de ganiveta e lo nené a la cara de lop minja la mair⁵¹. Ací qu'èm dens un monde de mascles⁵² e lo lop que s'ataca au principi de vita, qu'embarra los òmis dens la no procreacion e las hemnas que son estremadas, hora deu roman. Dus imatges deus hòrts, qui marcan au propi com au figurat l'esperit deus qui i son en contact dab eths. Lo traç deishat qu'a ua accion sus l'anar de lo « qui a vist » la causa o la soa representacion. Lo poder de l'espiar qu'ei autan hòrt que tot ensenhamant.

Si ns'estacam au personatge d'Arnaud que vedem plan que i a tres vadudas qui marcan los tres estats deu son èste. La vaduda biologica a un moment particular, com ac avem vist, la vaduda dens la bibliotèca e la vaduda en terra santa. Per çò qui ei de la bibliotèca, vertadèr vente de la maduracion intellectuau, qu'ei l'encontre dab l'imatge e la revelacion de la soa dualitat⁵³. L'ensenhamant de la letra e l'univèrs deus libes que's van esfaçar cap au poder deu

⁴³ Pp. 18-19.

⁴⁴ L'imatge aqueste e lo deu desarrigar deu casso que'ns pòt miar a la descripcion de la fòrça de l'ors.

⁴⁵ Pp. 20-21.

⁴⁶ Dominique Saur, Patricia Heiniger. 1992. « Religion populaire » in *Rapport de recherche : Circuit culturel en Quercy*. Mission du patrimoine ethnologique/Quercy Recherche, Tome II, pp. 202-251.

⁴⁷ Pp. 13-14.

⁴⁸ P. 21.

⁴⁹ P. 14.

⁵⁰ P. 27

⁵¹ Pp. 65-66.

⁵² Qu'ei au contra de tot çò qui trobam dens totas las tradicions d'Euròpa on los lops e sustot las lobas son simbèus de feconditat.

⁵³ Pp. 23-29.

dessenh. Sortit de l'ombra de la pèça, Arnaud ne serà pas mei mainat, los jòcs innocents de l'enfancia que son acabats, l'encantament qu'a començat e que pòt espiar lo pair dret dens lo uelhs. « La lumiera nauta de l'estiu » que ved sortir un gojat qui sap per'amor qu'a vist. Aqueste encontre dab lo pergamin que'ns pòt miar deu costat de la pèth trobada qui'vs encanta au tocar e qui balha vita au vòste doble. Arnaud qu'ei vadut a la soa vita de lop. Lo passatge en tèrra santa qu'ei lo de tots los estrems e de totas las hastialetats, Arnaud qu'ei dominat per la soa pulsion nueitiva e sagnosa. Totun, un ser, quan torna, que sembla que sia anat trop luenh, la bèstia qu'a pres lo pas sus l'òmi. Joan de l'Arribièra, qui'u segueish de la vaduda enlà com un hrair mes tanben com ua ombra, que jogarà lo son ròtle⁵⁴ a l'imatge de l'adjuvant deus contes. Qu'ei hèit tà desnodar l'encantament e miar l'Arnaud suu camin de la redempcion. Qu'avèrà dus gèstes decisius : estafilar l'Arnaud e esquiçar la huelha de pergamin. Qu'avem vist mei haut que la demorfòsi d'un garon passa per la pèrta de gotetas de sang o per la destruccion de la pèth. Ací qu'avem las dues. Que podem pensar que de l'estafilada ei sortit pro de sang tà que lo maishant en sia tirat. La reaccion a la blaçadura qu'ei de las interessantas d'ua crisa grana de mau caduc que'n demorerà tetanizat en posicion fetau pendent sèt nueits e sèt dias. Ne desvoloparèi pas totas las significacions de la chifra mes après aquesta re-creacion, « re-genèsi » o gestacion simbolica, la bèstia qu'ei morta e l'òmi que's pòt encaminar de cap a la redempcion. La regeneracion que passa tanben peu dejun non pas un dejun de quaranta dias, dab sèt que n'i averà pro, mes si seguim los ensenhaments biblics, que sabem que la fonction deu dejun qu'ei de har un destorn sus si medish, que passam d'un estat a un autre, fisic, psicologic e sociau. Lo dejun qu'ei com se minjar si medish e ua bestia qui ei considerada com costumèra de la hèita qu'ei lo lop caracterisat en latin de *versipellis*, qu'es a diser lo qui cambia de pèth⁵⁵. Mes lo poder hòrt qu'ei dens l'imatge e l'imatge qu'ei descobèrt per lo Joan, plegada dens un sacotet de cuèr e, a la mòda deus escapularis, tostems mantenguda contra la pèth de l'òmi. Lo principi actiu qu'ei aquiu. En véder l'òrra scèna deu purmèr crit de vita, lo Joan que n'ei espantat e qu'a la reaccion de qui cau : har desaparéisher « la causa » en tuar-la. Nat traç demorarà, lo cròs que n'ei lo sable esterilizator deu desèrt. Dens la demorfòsi l'Arnaud, totun, que porterà la marca de las originas mes aquiu que serà prèst a s'acarar au doble son e a'u matar.

Traucar ua òbra en seguir un detalh, qu'ei un exercici drin especiau, sustot si lo detalh hè reclam a l'istòria longa de las civilizacions qui son dotz de la nosta e, si, de mei, aqueste detalh hè tornar paurs vielhas eretadas qui botam, shens trop ac compréner, deu costat de l'inconscient collectiu. Lo lop qu'ei complèxe, qu'ei un èste duau qui's partatja un espaci simbolic dab l'ors on, a còps, ne sabem pas mei si ei l'un o l'autre, mes l'un com l'autre qu'acompanhan l'òmi dens la vita com dens lo saunei e que's pòden encargar de representar çò qui l'òmi a de mei maishant. La Glèisa, los demonològs e los romantics, mei anar mei, qu'ahortiràn lo costat diabolic deu lop e deus qui s'amistosan dab lo herumi, Satan e lo sabat ne son pas luenh. La licantropia o la teriantroia enlusèrna autant com espauruga per'amor que traуча la termièra entre l'òmi e l'anima e lhèu hè reclam a çò qui las civilizacions europèas an desbrombat despuish milierats d'annadas e que d'autres pòbles an conservat : la corruda nueitiva ei reau o saunejada ? Los combats son reaus o saunejats ? Qu'èm de cap a un pacte diabolic o de cap a çò qui demora de shamanisme⁵⁶ ? La question qu'ei delicata, com tanben la responsa e si ne's volem pas engatjar dens lo debat, eth que'ns segueish tostems com ua ombra.

⁵⁴ Pp. 59-67.

⁵⁵ Claude Gaignebet. 1985. *Art profane et religion populaire au moyen âge*. Paris : PUF, pp. 103-104.

⁵⁶ Carlo Ginzburg. 1984. *Les batailles nocturnes*. Paris : Flammarion.

III - Punts de lenga dins *Lo darrier daus Lobaterras* de Joan Ganhaire.

Dominique Decomps, Enseignante d'Occitan

1. Per acabar d'entrar dins la lenga de Joan Ganhaire : quauques mots
2. Fonologia
3. Morfo-sintaxi
4. Lexic

1. Quauques mots, e otis per acabar d'entrar

Quauques mots marcaires d'una variacion precisa : per acabar d'entrar dins *Lo darrier daus Lobaterras*.

nonmàs : sonque, ren mas, solament.

quo /quò es, *quo /quò era* : c'est, c'était. *quò*, leng., *aquò*.

maitot, tanben : aussi ; los 2 son presents dins lo texte

b'etot : leng. *benleu*

ancèis que : avant que

pagun : pas un (*pagun fossat, paguna mureta*)

entau o aitau : ainsi

desenant : dorénant

quauqua res mai : autre chose

tot parier (tot-parier) : quand même ; *Benleu entau fasent, se trai lo sang e la vita, mas zo fai tot-parier* (p. 12), il s'ôte le sang de la vie, mais il le fait quand même, peut-être, de cette façon, ainsi faisant.

Necessitat de diferenciar :

tot parier : tout pareil, tout semblable et *tot parier* qu'a lo sense de cependant, quand même e que vaudriá mai escriure « *tot-parier* ».

leu : vite ; *comprenguí leu* (p. 69), je compris vite.

redde : vite ; *m'entorní redde* (p. 50), je m'en revins vite. Aura z'escrivem : regde.

COMA - senses diferents

1. *coma* : avec. Marca l'acompanhament d'una persona, daus còps d'una bèstia familièra ; *Perqué m'aviàs pas menat coma tu ?* (p. 30), Pourquoi ne m'avais-tu pas emmené avec toi ? ; *Joan te fau partir coma eu* (p. 49), Jean il faut que tu partes avec lui. Mas quand i a un problèm d'ambigüitat, lo sense intuitiu de la lenga fai emplejar lo « *emb* » ; *Desjà menava emb eu lo bufe de páur que lo seguet tota sa vita* (p. 22), Déjà il emmenait avec lui le souffle de peur qui le suivit toute sa vie. Aquí « *coma* » auriá signifiat l'acompanhament « comme ».

2. *coma* : comment (question directa o indirecta). *Se demanda coma vai far*, il se demande comment il va faire.

3. *coma* : comme. *avancí lentament, coma a l'apròchi darrier dau gibier* (p. 37) ; Ô ! *Coma queu sendareu serà dur !* (p. 13) ; *parier coma ieu* (p. 10), comme moi ; fr. regio., pareil comme moi ; l'expression *parier coma si*, « comme si » tòrna sovent ; *parier coma si quel endrech era estat una esclarziera, coma si daus òmes avián vougut isolat quelas peiras...* (p. 35).

MAI - senses diferents

1. mai : plus

ne'n sabiàs sus la mòrt mai que non pas ieu, [...] ne'n sabes mai que degun (p. 36). Dins la lenga parlada , *mai e pus* pòden entrar en concurréncia davant un adjectiu qualificatiu, mas pas davant un nom (emb determinacion o sens determinacion) o un adverb : *mai de cent còps, mai d'un còp* (p. 56-57) ; *las estelas dau desert, pus belas* (pus belles) *que non pas las de chas n'autres* (p. 60) ; *Arnaud que fuguet totjorn pus viu* (plus vif) *que non pas ieu* (que moi) (p. 24).

Lo « *pus* » seriá preferentament reservat a l'emplec dins la negacion, coma adverb de Negacion. *Comprengui leu que i vesiàs pus de l'uelh mance* (p. 69), Je compris vite que tu n'y voyais plus de l'oeil gauche.

2. mai : même

I era entrat (dins lo cementeri), [...] mas, mai queu jorn d'alai lo cementeri m'avíá pas fach páur (p. 34), J'y étais entré, mais même ce jour-là le cimetière ne m'avait pas effrayé.

3. mai : et (aussi), et même, et en plus

mai de quitas vinhòtas (p. 20), et même de petites vignes, (et en plus de tout ceci, il y eut aussi de petites vignes.) ; *Dieu sap si lo sang daus òmes mai lo de las bèstias a colat, dempuei* (p. 37), Dieu sait si le sang des hommes et celui des bêtes a coulé, depuis ; *Sèt jorns mai sèt nuechs de temps, velhí sus tu* (p. 69), Pendant sept jours et sept nuits, je veillai sur toi ; *espiavan emb respect mai crenta* (p. 57), ils regardaient avec respect et crainte.

res mai : rien d'autre. *Mas poguet pas far ren mai que de nos recomandar de te cubrir lo cors emb*

daus linges molhats (p. 69), Mais il ne put faire rien d'autre (il ne put pas faire autrement) que de nous recommander de te recouvrir le corps avec des linges mouillés.

ni mai : ni, non plus. *Quo era pas per ieu, ni mai per tu* (p.34), *Ce n'était pas pour moi, pas pour toi non plus.*

Constantas particularas :

emb [ɛ amb nasalizacion] : leng., *amb*.

enquera [ɛkerɔ amb nasalizacion de la ɛ] : leng., *encara*.

2. Fonologia e/o grafia

2.1. a, as

2.2. palatalizacion

2.3. vocalizacion

2.4. apertura de la vocala

2.1. A, AS

Los infideus, queu jorn, aurián un sospir de solatjament : At Taguth seriá pas a la batalha, emb sas babinhas retrrossadas e sas dents de dròlla .

Las votz poissantas daus òmes que respondián aus pèstres emplissián lo desert. Mas dins los silencis que, per moments se fasián, se podián auvir, venent de la vila, d'autras votz chantantas que, elas tanben, apelavan a la pregiera e a la batalha. Queu jorn enquera, lo dieu daus Crestians e lo daus infideus se mesurarián

dins lo sable e la pouvera.

Çò que se vei a l'escriut :

- vocalizacion : -eu, -au, -eus, -aus,
queu (+ aferèsi)
còu, *fòu*
- palatalizacion : *pregiera*, *chantantas*
lo perjamin, *nejar*, *cerchar*, *la chara*

Çò que s'auva (s'ausís) mas se vei pas :

- a, as : la batalha, sas babinhas retrossadas, sas dents de dròlla :
- a pre-tonic atòne : batalha
- a long : las votz, las dents
- grafèma ch- [s]
- grafèma s - [ʃ]
- grafèma s intervocalic : [ʒ]
- grafèma j intervoclic : [z]

2.2. Palatalizacion

Pa ss ar	[s]	[ʃ] *	[ʒ]	[z]
C inc, ven c eire		*		
Ch abir, Des ch ifrar	*			
Dan ç ar		*		
S ermon		*		
U s ar, ve s ián			*	
J amai, j òune				*

consonantas finalas :

- se prononcian pas dins *bruch*, *frair*, *vengut*, *amic*.
- [r] dins quauques cas : *dur* (adj. qual.), *lor* (poss.), *madur* (adj.), *la mar*, *furor*.

2.3. Vocalizacion

- **lh** en finala : [R] : *filh*, *aquilh*. Siaja es non prononciat, siaja se prononcia [iR], segon los locutors. *trabalh*, *solelh* : finala **-lh** fai una molhadura de la vocala, o ben **-lh** es prononciat [R].
- **m**, **nh** produsís una nasalizacion de la vocala : *estelum*, *dessenh*, *estanh*
- generalament la **-n** sola en finala produsís pas de nasalizacion, manca dins las formas daus verbes a la persona 6 : *sosten*, *quauqu'un*, *vesin*.
- remarca : la **-n** finala produsís una nasalizacion dins los mots sabents : *Crestians*/ *Crestiens*.

Expcion : dins *pagun*, i a nazalizacion. *Pagun* es la contraccion de « *pas un* ».

2.4. Apertura de la vocala

dins los pluraus :

- òme [ɛ], òmes [ej]

- vila [ɔ], vilas [a]

la man, las mans [a]

Quò es ben la mesma lenga ... :

Lim. : Chalor e mòrt fugueren las solas chausas que demoreren de quelas doàs annadas. (p 57).

Leng. : *Calor e mòrt fugueron las solas causas que demoreron d'aquellos dos annadas.*

Lim. : En mai daus còps de vent e daus movements dau bateu que, sovent, me fasián venir la vomija, de las barcas lonjas e bassas emb de las velas ponchudas se mostreren.

Leng. : *En mai dels cops de vent e daus movements del batel que, sovent, me fasián venir la vomija, de barcas longas e bassas amb de velas ponchudas se monstreron* (p 54).

3. Morfo-sintaxi

3.1 Morfologia verbala

- 3.1.1 Present de èsser (ind.)
- 3.1.2 Imperfach de l'indicatiu
- 3.1.3 Preterite
- 3.1.4 Subjonctiu imperfach
- 3.1.5 Concordància daus temps

3.2 Autres punts

- 3.2.1 Plural
- 3.2.2 Pronoms personaus
- 3.2.3 Demostratius
- 3.2.4 Gerondiu
- 3.2.5 Participis presents
- 3.2.6 Impersonaus incontornables

3.1. Morfologia verbala

3.1.1 Present indicatiu

<i>ÈSSER</i>
Sei
Ses
es
Sem
Setz
Son

3.1.2 Imperfach de l'indicatiu

() : formes non atestades dins lo texte

ÈSSER	AVER	PARLAR	SEGREGAR	SABER
Era	Aviá	Parlava	Seguiá	Sabiá
Eras	Aviàs	Parlavés	Seguiàs	Sabiàs
Era	Aviá	Parlava	Seguiá	Sabiá
Èram (p. 21) (Èratz)	Aviam (Aviatz)	(Parlàvem) (Parlavetz)		
Eran	Avián	Parlavan	Seguián	Sabián

M. Delpastre : *parlave, parlavas, parlava.*

Diferenciar las personas emb lo pronom personau subject :

- *eu sabiá pas que ieu deviá venir* (p. 51)
- *Una uchada que ieu voliá lançar me demoret dins la gòrja : veniá [vənjo] de te veire, sietat sus la peira plata. Mas eras pas sietat coma un mainatge rendut, espaurit o triste ; te teniàs [tə'nja] de genolhs, lo còrs drech, la testa levada. Ton chais fin era dreçat, e dins las darrieras lusors dau jorn, lo vesíá estranament tendut, la gòrja entreduberta e los uelhs lusents. Lentament, viraves [viravej] la tèsta, d'un costat puei de l'autre, coma si gaitaves quauqua res.* (p. 37)

3.1.3 Preterit

ÈSSER	Desinànças	Radical cort (verbes en <i>-ar</i> , e quauques verbes en <i>-ir</i>)	Radical e infixe <i>-iss-</i> ; <i>-igu</i> verbes en <i>-RE, -ER</i>
FUGU- Fuguet (p. 69)	- <i>i</i> - <i>eres</i> - <i>it /-et</i> - <i>èrem</i> - <i>èretz</i> - <i>eren</i>	PARLAR SURTIR : surtí , surties, surtit ... surtiren DUBRIR : dubrit	CORRE : corguí (p. 36) PRÉNER : prengu-í DIRE : (dissí), disset, disseren

SURTIR , DUBRIR, SUFRIR , SERVIR :

- *í* per tots los verbes en *-ar* : *velh-í, trob-í*
- *it* dins lo texte ; mas se troban tanben dins la lenga escricha e parlada las formes : *surtiguet, dubriguet.*
- *eren* per tots los verbes : *surtiren* (p. 70) ; *se boteren* (p. 70)

Tanben se trob-**eran**

Sus las 2as personas : **- iras / -ires**, accentuacion sus la penultiema per diferenciar dau futur **partiràs** (futur) ; **partiras** (pret.).

Lo preterit dins *Lo darrier daus lobaterras* (p. 69-70)

Sèt jorns mai sèt nuechs de temps, velhí sus tu, delaissant la tenda nonmàs per anar préner quauque minjar chas los Espanhòus [...] De tot

aqueu temps onte creguí a ta mòrt, pagun pestre te vouquet pas aprochar, pagun te vouquet pas donar los sacraments [...]
Au matin dau setesme jorn, m'era fach Dempuei longtemps a l'idea de te cassar los òs per t'eslonjar dins lo sable dau desert. E quò fuguet queu matin d'alai que, en tornar de messa, te trobí sietat sus lo liech. Ta man mança anava e veniá davant ta chara coma si aguesses vougut boissar quauqua rantela. Mas a ta faiçon de m'espia en clinar un pauc la tèsta, comprengui leu que i vesiàs pus de l'uelh mance.
*Mai tu boteres pas longtemps per compréner. Un long rire **surtit** de ton gorjareu assedat e, pendent un moment òrre, lo grand lop gris de las peiras levadas fuguet aquí, davant ieu, mieg coijat sus lo liech de paumas e de peus.*
Puei d'un sole còp, ta chara venguet dura e tas mans se boteren en movement, desvirant lo liech, esgrafinhant lo sable. Sabiá çò que cerchaves. Zo trobariás pus jamai. Lo regard de ton uelh unique plonget drech dins los meus, talament dur, talament meschaent, que per lo primier còp, agui páur de tu, Arnaud, e que fagui dos pas en arrier, prèste a fugir.*
*Ta gòrja se **dubrit** tres quatre còps sens que poguesses pas dire res ; tas bochas se boteren a tremolar e quauquas lagremas surtiren de ton uelh drech. Tendent los braçs vers ieu, agueres un petit crit de mainatge malaüros. Arnaud, Arnaud, mon frair m'era tornat après tant d'annadas ; e lo solelh dau desert, nonmàs levat, nos trobet embraçats, coma autres còps quand Jaufre e lo Frair Anseume aviá agut la man un pauc pesanta.*

* *plonget* : infinitiu « *plonjar* »

Desinéncias dins <i>Lo darrer daus Lobaterras.</i>	Autras formas lemosinas
- í	-ei
- eres	-eras
-it /-et	-et
-èrem	-èrem/eram
-èretz	-èretz/eratz
-eren	-eren/eran/eron

Bibliografia per la conjugason :

OC-BEN ! CRDP Aquitaine, 1ª annada, 2003, 2ª annada, 2004.

Roux Jean, *Per aprener l'occitan, Précis de conjugaison, limousin*, Novelum-IEO Peiregòrd (comanda : Novelum, novelum.ieo24@free.fr)

Formas particularas dau preterite, desjà senhaladas per Chababeau (1831-1908) *Grammaire limousine*, 1876 ; Joseph Rourx (1834-1905), *Grammaire limousine*, 1893.

Pas besonh dau pronom personau subject *a* l'escriut dins las formas dau preterite : **surtí**, 1ª persona, **surtit** (p. 39), 3ª persona.

Formas en **-gu-** : aparegudas apres lo secle XVI son plan espandidas uèi dins l'expression nord-occitana :

- per la màger part daus verbes en **-ir**, **-er** : *sentiguet, surtiguet, valguet, poguet*
- los verbes en **-re** demòran sens aquel infixe : *batet, vendet, rendet*

Atencion ! « seguí », verbre *segre* dins *Lo darrier daus Lobaterras*, pas d'infixe.

3.1.4 Imperfach dau subjonctiu

Per lo radicau, seguissen las formas dau preterite

1^a e 3ª personas dau sing en : **-ès** : *fuguès, aguès, poguès*

AVER : *aguès, aguesses, aguès, (aguèssem), aguèssetz, aguessen*. Mesma forma a la 1a persona e a la 3^a : pas d'ambiguïtat, lo subject es marcat.

Imperfach dau subjonctiu e plus que perfach dau subjonctiu (p. 73) :

Quò fuguès estat pro, per quò, que ieu marmusès lo nom que aviá fach tremolar l'Armada crestiana tota entiera : At Taguth ; (...) E alai dins las muechs moventas, me veniá sovent la pensada que, aguesses pas jamai trobat queu perjamin maudich, ta vita fuguès estada de clardat e de drechura. Aguesses contunhat l'òbra de patz de Jaufre, e Lobaterra fuguès demorada l'illa de bonaür de quand èram mainatges.

3.1.5 Concordància daus temps

Es plan presenta , plan marcada dins tota l'òbra :

- *Chascun sabiá que coneissiàs a fons la forèst, e que era pas possible que t'i fuguesses escartat* (p. 32) : Chacun savait que tu connaissais la forêt, et qu'il n'était pas possible que tu t'y fusses perdu.
- *Mas queu jorn d'alai, si ta volontat era estada preservada, aviàs chausit que ieu te trobès pas* (p. 33) : Mais ce jour-là, si ta volonté avait été préservée, tu avais choisi que je ne te trouvasse pas.

nb : Lo francés empleja lo present daus subjonctiu uèi dins las formas en italic.

3.2 Autres punts

3.2.1 Plural

Plural a l'escriut :

Coma dins tot l'espaci occitan , lo plural a l'escriut : preséncia d' una **-s** excepcions : los mots que s'achaban per : **-s, -tz, -ç** coma *lo chais, los chais ; lo temps, los temps ; la votz, las votz ; lo lanç, los lanç p16 ; lo braç, los braç* (p. 70), *douç*.

Plural a l'oral :

Quò era l'ora onte los trenta monges de Merlanda quitavan lors celulas o laissavan l'apcha o las estevas per venir chantar vèspras (p. 29).

S'auva tanben dins las ligasons : *nòstras espatlás* (p. 29) ; *un uelh, daus uelhs* [dawjyεj]

Mots feminins :

- doas tendéncias per plaçar de l'accent tonic au plural : las '*peiras* o las *pei'ras* (la [a] s'auva ben).
- lo desplaçament sus la sillaba finala a produsit la realization de la -*a* tonica prononciada [é] : *las femnas* [le fε'ne : amb nasalizacion de la ε] dins l'oeste de Dordonha.

3.2.2 Pronoms personals

Formas tonicas : *ieu – tu – eu / ela - n’autres - (v’autres) - ilhs /elas.*

- « *ieu* » e « *eu/ela* » serven la màger part dau temps per diferenciar las personas verbals a l'imperfach, condicionau (-ava, -iá, era), per levar l'ambigüitat de sense.
- *eu sabiá pas que ieu deviá venir*, mesmas desinéncias, adonc l'ambigüitat es levada per lo pronom.

Emplecs particulars :

- *e v’autres* (1), *òmes de Lobaterra, embarratz-v’autres* (2) *detràs vòstres murs e vòstras pregieras.*
(1) : pr. pers. en apostòfa
(2) : emplec mai particular dins una forma clítica, onte s’esperariá mai d’aver : *embarratz-vos*
- *E sa meschaenta sciatica aviá fach que eu e ieu* (1) *aviam agut mai d’un còp l’ocasion de parlar de Merlanda que, eu* (2) *tanben aimava prigondament* (p. 9)
(1) : *eu e ieu aviam agut* : lui et moi avions eu.
(2) : *eu aimava* : il aimait : aquí es necessari de botar lo pronom, se de non auriám una confusion emb la primiera persona (*aimava* : j’aimais, il aimait)
- *zo (z’o, o)*, pronom neutre « le » *zo aviá totjorn dich (z’aviá totjorn dich)* : il l'avait toujours dit.
- *fau : si ieu zo fau* (p. 12) : si je le fais ; *si zo fau* pòt signifiar segon lo contexte : si je le fais (Far) ; s'il le faut (Faler). Dins d'autres endrechs en lemosin, s'empleja la forma : « chau » (cal), aitau i a pas de confusion emb « fau » (je fais).

3.2.3 Demostratius

A – Los determinants demostratius

- *dins queu ranvers, queu valon* (p. 8)
- *quel endrech*
- *quela època, quela maison fòrta* (p. 10)
- *quilhs termes*
- *quelas victimas* (p. 14)
- *tot aqueu temps* (p. 69 e p. 20)

La forma emb l'aferesi (mesma que i aja pas l'apostòfa) es grandament majoritària.

Pas d'ocurrència de *aqueus* ; *aqueus* e *aquilhs* existan dins la lenga, escriuta e parlada. Son doas formas diferentes eretadas de la lenga medievala.

	Sing.	Pl.
Masc.	<i>queu</i>	<i>quilhs</i>
Fem.	<i>quela</i>	<i>quelas</i>

B- Los pronoms demostratius

Formas « articles » :

- *los que s 'eran dreçats* (p. 14)
- *lo còr tustant coma lo d'una lebre presoniera d'un sedon* (p. 30) : le coeur battant comme celui d'un lièvre prisonnier d'un piège.
- *tròbe pas d'autre chamin per ma pluma que lo de ma vita a Lobaterra* (p. 12).
- *fau confiança aus que zo legirán (a los)* (p. 8) : je fais confiance à ceux qui le liront.
- *tots aquilhs* (p. 15) : tous ceux

Formas dau neutre :

- *çò* : *A çò que me fuguet dich* (p. 55), à ce qui me fut dit.
- *quò* : *quò fai de quò dos sègles* (p. 13), cela fait de cela deux siècles.
- *quò d'aquí* : ceci ; *quò d'alai* : cela

C- Pròpche o luenh

- *queu d'aquí*, *quela d'alai* : celui-ci, celui-là
- *queu ser d'alai*, *quela nuech d'alai* : ce soir-là, cette nuit-là
- *quilhs d'alai* (p. 82) : ceux-là

D- Formas fijadas

- *aquesta annada* : cette année
 - *queste còp* (p. 34) : cette fois
 - *aquestes temps* : ces temps.
- nb : per dire « cette année », « cette année-ci », en lemosin s'empleja la forma « *ujan* » en valor de deictic.

3.2.4 Gerondiu e participi present

Gerondiu :

en + infinitiu : *fagueres lo rodolon en arribar (en arrivant) dins la bruja* (p. 38)

Participi present :

- ent : *fasent, disent, butent, venent*
- ant : *laissant, sarrant*

3.2.5 Impersonaus incontornables

faler : *caler, chaler*

- *fau* : il faut ; *fau ben dire* (p. 8) ; *te fau partir* (p. 49) : je fais , *fau confiança* (p. 8) ; *tot çò que fau* (p. 9)
- *faliá* (p. 34)

- *me fauguet* (p. 40)

4- Lexic

a man mança : à gauche
acatat : accroupi
amorrar : baisser la tête, faire mordre la poussière
auvir : leng. ausir
balharc, m.sing. : l'orge
belinament, m.sing. : le foisonnement, grouillement
bladasons, f.pl. : les semaines (du blé)
bocha, f.sing. : la bouche
bochas, f.pl. : las pòtas
boissar : balayer
brave, brava : beau, belle (p.31 : la nuech es brava)
brijon, m.sing. : une miette, un morceau
brucir : mordre
bruja, f. sing. : la bruyère
campat : leng. quilhat, dressé
cauças, f.pl. : les souches (d'arbre)
cleda, f.sing. : la claiie
coma : avec, perqué m'aviàs pas menat coma tu (p. 30)
desrei, m.sing. : le désordre, le désarroi, le trouble.
eissebrar : déchirer, eissebrament : déchirement.
enjucat : juché
eram pas de resta estudiaries : nous n'étions pas très studieux p 24
escicar : déchirer
eslampiar : glisser
esmansliament (esmanciament) : (p.86), geste menaçant de la main
esmansiar (esmanciar) : (p. 35), menacer
fers, fera : sauvage (latin : ferus « sauvage », fr : fier (doublet : féroce , fier)
li aviá pas pudit : il n'avait pas délaissé, il avait apprécié
mance, mança : gauche
pareillement d'y revenir).
paumas : *lo liech de paumas e de peus*, les branches (palmes)
pesteu, m.sing. : (p. 90), le battoir (à linge)
plejar : plier
pus : plus (négation)
pus : plus quantité.
Pus : jamais dins *aver pus vist* (p. 72), n'avoir jamais vu.
querre : (p. 18), chercher
quò nòstre (fr régio : ça nôtre) ; los perjamins (les parchemins) qu'eran estats quò meu (p. 91), (qui avaient été « ça mien ») qui m'avaient appartenu.
sedon, m.sing. : le piège (*la trapa, la trapèla*)
sonar a brand (bram) : sonner à toute volée
tainar : presser, tarder ; *quò nos tainava parierament de i tornar* : il nous tardait
trasluc /traslutz, m.sing. : la pleine lune
trasluc : las nuechs de trasluc (p. 30) ; pleine lune
traslutz, m. pl. : lexique limousin d'après les oeuvres de Joseph Roux : jour néfaste, accident.

udlar : hurler (*udolar* ; *las udladas*)

IV - Elements istorics dins *Lo darrrier daus Lobaterras*, farga de realitat o de ficcion.

Jacques Gourc, Université Toulouse II – Le Mirail

Las relacions entre roman e istòria son totjorn ambigüas, estant que tota òbra de literatura, emai foguèsse ficcion pura, nosa de ligams fortuits o pas, conscients o non, ambe una cèrta realitat istorica. *Lo darrrier daus Loboterra* escapa pas a aquela realitat, d'aitant mens que ja lo titol sol coma tanben la construccion narrativa l'enrasigan dins l'istòria. D'efièch, aquela òbra, tanplan benlèu perque es occitana, se tròba a la crozada de genres que la fan malaisida, sainque impossibla de classificar. Mas lo prepaus aici serà pas tant d'estudiar la tipologia, lo fons etnografic, ni mai lo rèire-plan mitologic o epic dins lo roman, que d'ensajar de ne definir los rappòrts ambe los elements istorics presents e doncas la fonccion d'aqueles elements dins l'òbra.

Legit aital a la lèsta, lo títol poiriá remandar a una mena de tradicion de roman popular del siècle XIX, pensem per exemple al *Dernier des Mohicans* de Cooper, quora en realitat bota l'òbra dins lo corrent dels *récits de la fin* : fin d'una raça, d'un linhatge maldich, fin d'un temps e d'un monde sobre-uman, pensem a d'òbras de Mistral, de d'Arbaud, o quitament de Bodon ; lo raconte quita pas de trantalhar entre roman istoric ambe son enrasigament dins de luòcs vertadièrs, poblats de personatges istorics, e ficcion que s'apièja sus un passat atemporal, sus fons de mits e de legendas, çò que contribuís a balhar a aquesta istòria de leberons sa dimension fantastica.

Tre la debuta, los mercejaments de l'autor per l'ajuda portada a l'establiment del manuscrich, relèvan d'un procedit ancian, pro de moda los tres darriers sègles, que balhan al raconte, non sens ironia, l'estatut de cronica rescontrada per astre per l'autor, e que li permet de remandar tota la responsabilitat a un narrator second (Joan de l'Arribièira) ; l'efièch de real ne se tròba afortit mas la frontièira entre ficcion e realitat ven d'aitant mai fraila (p.8 l'autor *medecin*, narrator principal, se fa simple traductor del pergamin retrobat). E lo raconte del second narrator, aital encaissat entre prològue e pòstfàcia, cabussa dins un autre raconte, la cronica de l'istòria de sos aujòls, descubèrta per l'eròi Arnaud dins la biblioteca de Fraire Anseume, que lo narrator ne nos balharà lo desnosament sonque a la fin del raconte quand Joan descubrís la darrière pagina destacada per Arnaud (p.64). De libre en libre, l'autor desvela pas e pas lo caractèr montruós mas tanben la dimension tragica d'Arnaud.

Dins l'entrevescament dels luòcs imaginaris (Lobaterra) o vertadièrs (Abadia de Merlanda), de la memòria perduda, puèi recobrada lo temps del raconte gràcia al pretendut pergamin tirat de la tomba, que tornarà dins la tomba e la sèlva dins l'epilògue per la voluntat de l'autor/narrator I, Lo *darrrier daus Lobaterras* es un cabús efemèr dins lo passat, dins lo mit, dins l'istòria, dins lo fantastic d'ora endavant trespassat. Mond de la realitat e del subrenatural s'entremesclan pel trochamand de Joan Ganhaire (o de l'Arribièira).

Per quant al raconte de Joan de l'Arribieira (ai enveja de dire Jean de la Rive, lo que demorarà duscas a la fin testimòni e companh, sens pas jamai traversar lo Flume dels Infèrns), se i poiriá veire per far briu dos movements articulats, lo primièr que conta l'aparicion dels Lobaterras duscas a la fin de l'educacion d'Arnaud que lo libre descubèrt dins la bibliotèca n'es lo nos dramatic essencial, e lo second que narra la Crozada per pujar al moment que Joan tròba la pagina esconduda per Arnaud, dos movement que ligan lo passat òrre del eròi a sa destinada finala, passat un temps cregut mòrt, mas que va tornar duscas a la Catastròfa finala, dins lo sentit del teatre antic, retorn doble, lo del raconte e lo d'Arnaud al luòc de partença ont se jogarà lo des-nosament.

Dins la primièira partida, Joan relata la venguda a Lobaterras, de se sap pas d'ont, del fondator del linhatge, escapat de quina Iliada, personatge que reverta mai un Oedip que non pas un Eneas (fau allusion aici a l'uèlh òrb d'Arnaut e del lop gris), e que nos remanda a un atge barbar, a una edat mejana nauta e lonhdana. Dins la tradicion literària neo-gothica del sègle XIX, Joan, novèl Gregoire de Tours, conta la sagà d'una raça a l'encòp elegida e maudicha.

Lo primièr del linhatge, Arnolf, foguèsse per astre o pas, pòrta lo nom germanic pro simbolic del monde d'ont ven, Arn-Wulf, agla-lop. Aquela familha, generacion aprèp generacion, ensajarà de trobar lo perdon dins una lucha brutal, salvatja, contra la sèlva e los lops, contra lo monde de las fòrças escuras, satanicas, lucha civilizatriç e cristiana, partatjada ambe los monges desbosigaires, fisèls a l'ideal medieval que partís lo monde entre escuresina e lutz, entre lo Diable e Dieu. Dins lo roman, l'escais del paire d'Arnaud, lo « desboijaire », lo qu'a causit la patz, pren tot son sens (p.17, las atacas del Demòni). Aquesta part del raconte es trasvèrsada de batalhas e de quelques noms istorics atestats: Castelnòu, Bordelha, Maruelh, Biron, Beynac.. signes difuses del rèire-fons istoric.

Aquela familha qu'òm podiá creire sul camin de la redencion va èsser trapada tornarmai per sa destinada quand Arnaud trobarà la Cronica de sos aujòls. Çò que quelques allusions premonitòrias daissavan entreveire tre la debuta se va manifestar dins la scèna diabolica del rescontro ambe lo Lop gris, dins un luòc paleolitic, vengut dels fons del temps d'abans l'istòria. Aquela scèna prefigura la scèna finala del roman ont Arnaut acabarà sa correguda descabestrada.

Malediccion de son educacion cavalierenca, la malediccion se presenta jos la fòrma del presicaire Fouques de Mòrtamar, « lo Falcon de la Mar mòrta » (resson de la famosa Maison de Rochechouart-Mortemar), vengut atissar a partir per la Crozada, per alucar lo fuòc purificador de la Guèrra Santa que virarà al chaple. Aquel personatge malefic es l'ais que s'i articula lo second temps del roman que condusís Arnaud a la damnacion (p. 52). Sèm a la mitat del raconte e en 1189, quand l'Occident se lança dins la tresena crozada. Moment fatidic per la cristiantat, Jerusalèm ven de tombar en 1187 entre las mans de Saladin, e los Christians tornaràn pas jamai recobrar la Vila Santa.

Aquel passatge, ont la realitat istorica es la mai presenta, es essencial per comprene la dimension simbolica e moral de l'òbra. Ambe quelques noms de personatges, l'autor revela lo sens d'aquela marcha cap a l'Orient per ganhar lo Paradis e que se mudarà en una davalada en infèrn.

Retendrem aicí sonque dos noms associats dins lo tèxte: « la gèsta de Rainaud lo Crudeu e la de Baudoïn lo Ladre », doás gèstas antiteticas, la del Mal absolut e la del Ben, e

ja es lo Mal que ven de capitar. Baudoïn Lo Ladre, es lo jove rei de Jerusalem⁵⁷, pacific, savi, venceire de Saladin a l'edat de 17 ans, qu'a mantengut ambe determinacion malgrat sa malautiá una patz fragila ambe los Musulmans. Ven de morir, e sa sòrre Sibilda⁵⁸, son eiritièira, maridada ambe lo nèci Gui de Lusignan, va menar a la pèrda del Reiaume. Renaud lo Crudeu, es Renaud de Châtillon⁵⁹, aventurièr brutal, salvatge, que va en quelques annadas botar lo fuòc dins tot l'Orient mejan. El e Gui de Lusignan seràn responsables de la desfacha de Hattin que dubrís lo camin de Jerusalèm a Saladin. La tresena Crozada esperlongarà los chaples inutils de Rainaud. Lo Rainaud istoric anónzia l'Arnaud de la ficcion romanesca. Las paginas que seguisson concretizan la mudacion de l'òme que se fa bèstia salvatja. La reconquista del símbol cristian, del luòc de patz e de pregària, se va pas complir e se mudarà en un chaple salvatge. Lo segond movement del roman que s'anonciava coma lo contra punt luminós del primièr veirà lo triomfe del Malin.

Aital se clau lo raconte del pergamin que foguèt pas qu'una parentèsi de pura lireratura, de pura ficcion, qu'agèt de realitat sonque dins l'esperit de l'autor (Joan Ganhaire). Aquel episòdi subrenatural que metèt en scèna un monde epic d'ora endavant mòrt es pas qu'un biais de nos tornar a una realitat que l'extraordinari, lo fantastic, lo movement, i an desaparegut.

Roman qu'òm auriá pogut creire *exemplum*, faula didactica sus l'impossibilitat d'escapar a sa destinada tragica, *Lo darrier daus Lobaterras* nos balha un viatge oníric e gaireben nostalgc que nos remanda a nòstra realitat quotidiana que los eròis, lo diabolic, lo divenc, lo Ben aitant coma lo Mal, ne son sortits sens esperança de retorn, coma lo pergamin de pèl es tornat poirir dins lo ventre de la tèrra...

V - Joan de l'Arribiera sus lo sendareu daus signes e dau sense.

Micheu Chapduelh, écrivain

Pausarai d'en prumier que lo narrator, Joan de l'Arribiera, es pro different de l'autor per lo poder suspréner, saber de las chausas que sap pas, dire benleu de las chausas que compren pas, que veu pas. Lo narrator a sa vita pròpria, son passat, sa cultura, son èime.

Joan es un paisan, un òme que viu dins la natura, mas que a tanben la voluntat de la dondar : « *Ieu, Joan, [...] buschairon per gost, escudier per fòrça.* » (59). Coma tot paisan, es en questa de sense, lo sense que se sarra darrier la mendre de nòstras accions, darrier lo mendre daus signes que nos fai l'azard. Tot çò que vesem o fasem, tot çò que es a nòstre entorn a una significacion concreta, immediata, mas tanben una significacion abstracha, metaforica e quitament metafisica.

Desboijar es un acte concret, immediat, mas pren tanben un sense metaforic per la conducha de nòstra vita d'òme e un sense metafisic per l'anament dau monde.

Joan sap tot legir. A los uelhs e lo sentit per quò. Mas quo es un òme discret e pudic que nos desliura lo sense de tot sens botar d'una man rabiosa tots los punts sus los i. La musica de queu film d'espaventa demòra intimista. Sem pas a Hollywood : pas de montada de violons per te dire : « Atencion ! aquí anam tot te dire ! vas tot saber ! »

⁵⁷ cf http://fr.wikipedia.org/wiki/Baudouin_IV_de_J%C3%A9rusalem

⁵⁸ http://fr.wikipedia.org/wiki/Sibylle_de_J%C3%A9rusalem

⁵⁹ http://fr.wikipedia.org/wiki/Renaud_de_Ch%C3%A2tillon

Lo narrator nos mòstra los signes, nos desvela las metafòras e nos ditz que las podem legir coma las a legidas.

Los òmes

Arnaud de Lobaterra

Joan e Arnaud son frairs de lach, çò que era – quò fai pas tant que quò – un ligan estrech e mai que simbolic. Èsser frairs de lach a un sense prigond per Joan e dins lo sentit que ne'n a, quela frairetat es primordiala. Pasmens lo contraste entre Joan e Arnaud es evident.

Veiquí coma l'autor nos planta Joan a-posteriori : « *Lo vòle grand, las espatlás tombantas, las mans larjas e fòrtas coma daus pesteus, los piaus negres enquera, e los uelhs fòrça douç, color de nosilha.* » (90)

Arnaud, eu, es « *Queu goiat fin, daus longs piaus blonds* » (46) e a los uelhs blaus. La finessa de chara, los piaus longs, los uelhs blaus podrián èsser botats sus lo compte de son origina aristocratica, corresponden aus clichés que fan flòri dins la literatura. Pasmens, quo es pas un anacronisme d'i veire las marcas d'una certa feminitat, feminitat que Joan la sap ben legir : « ... *quelas dents que semblavan quasiment las d'una dròlla...* » (59)

Nos podem tanben damandar coma s'explica que « *Los infideus eran tots espaurits per queu chivalier blond que combatiá tèsta nuá.* » (58) Sa ferocitat podrià explicar quela paur. Sabem que los maures lo consideran coma un demòni. Mas en que sos piaus liures pòden far crèisser lor paur, alaidonc que l'absència de casco lo podrià far pensar mai vulnerable ? Lo sentit de quela part de feminitat los podiá nonmàs cloncar dins lo desaire.

Mai si l'exteriorisacion dau sentit era mai fòrta en quilhs temps que uei, l'etnografe pòt nonmàs trobar lo signe qu'entre Joan e Arnaud i a mai que la frairetat de lach : « *Tos uelhs blaus e suaus [...] , tos uelhs d'autres còps, de quand, coijats dins l'erba de Lobaterra, espiàvem d'autras estelas o gaitàvem la surtida de quauque greu desrenjat per nòstre brin d'erba.* » (61)

Se botar d'eschina (a dos) per comptar las estelas, quo es una expression que es l'equivalent de « regarder la feuille à l'envers », signe plan innocent (dau moment que los dos vesen las estelas o l'envers de las fuelhas !) d'una sexualitat naissenta. Dire de dos jounes que son « anats tutar lo greu » a pariera significacion. E vist la gestuala de l'afar, los psicanalistas serán aquí plan d'acòrdi emb l'etnografe.

Quand parten per la crosada, lo narrator a pè ven a costat d'Arnaud a chavau e « *Leví vers eu ma man drecha. Sa man mança s'abaisset e se venguet barrar sus la miá.* » (51) Quo es entau (man de la femna pausada sus lo punh barrat de l'òme) que se tenen, dins las pavanás o las ceremonias, las femnas e lors cavaliers. Manca que aquí quo es lo cavalier (vòle dire lo que es sus lo chavau) que pauza sa man sus lo punh barrat.

E mai tard, « *lo solelh dau desert, nonmàs levat, nos trobet embraçats.* » (70)

Dins lo desert enquera, Arnaud eissaia de tornar trobar sa veritat, de se lavar de sas fauissas semblanças : « *T'eras desbilhat. Nud dins la caumassa, aviàs pres a doàs mans la buja plena d'aiga.* » (60)

E puei la darriera vision que Joan a d'Arnaud. Orror benleu mas fin de l'esquizofrenia : « *Quò fuguet una dança estranha, un boiradís de pautas e de mans, de piaus gris e de piaus blonds [...] lo sòl mossut faguet pensar, a un moment, mai au liech d'un òme e d'una femna aimants que non pas au champ claus onte deu venir la mòrt.* » (85)

Fin de la malediccion daus Lobaterras : Arnaud a acceptat sa natura e trobat son autra meitat. L'èsser trantalhant que se leva es benleu pas mai òme que lop, mas es segur ermafrodita. E a la fin lo mot es dich mai si quo es d'un biais interrogatiu : « *Veguí daus braç*

(de las pautas ?) se tendre vers ieu ; esmansiament de bèstia ? Gèste d'amor d'òme ? Zo saurai pas jamai. » (86)

Lo linhatge, la filiacion

Lo prumier dau linhatge daus Lobaterras es Arnolf e es lo menaire de lop, lo que ven d'alhors, lo germanic Arnwolf, l'agla-lop.

« Arnolf era lor rei. Se coijavan a sos pès, li lechavan las mans. E la nuech venguda, menava a de las chaçias immondas quilhs companhs sauvestrós, boirant sas udladas maleficas au masant de lor tropa sorna. » (13)

Emb eu comença la malediccion esquizofrenica daus Lobaterras, joslinhada, coma zo remarca lo narrator per una alternança dins lo linhatge entre las victimas dau Lop e los que an volgut viure lor umanitat :

« Engueran de Lobaterra tuat per lo lop.

Ramon de Lobaterra, son petit filh, tuat per lo lop.

Elias de Lobaterra, filh de Gontran lo Vielh, tuat per lo lop.

Alvera de Lobaterra, filha de Guilhem, la Mai que loba... »

La Mai que loba o « Mair que loba » ?

Alvera a una destinada que es quasiment identica a la d'Isaur, la mair d'Arnaud. L'una e l'autra mòren dins la destruccion de lor feconditat. E, en defòra de la mair de Joan, son las doàs solas femnas dau libre.

« Lo lop li minget (a Alvera) las tripas mai la matriça emb lo nenet que la paubra femna aviá portat en ela. »

« Mòrt espaurissable (d'Isaur la Douça)[...] D'una man, la Charliona te ten per los pès. Dins l'autra man, a un grand coteu. Ven de dubrir lo ventre d'Isaur. » (64, 65)

Isaur ven de balhar naissença a un enfant « nascut sens mair » e queu filh a per nom « Arnaud », un nom plan pròche d'« Arnolf ». Quel enfant que voliá pas nàisser sembla que se repais de la charn de sa mair esbudelada. Un enfant-lop que totjorn regretará d'èsser vengut au monde : « Tas chambas eran demoradas replejadas contra ta peitrina. » (68) e esperará la mòrt de la man de son pair o de son frair de lach.

Terribla ambigüitat dins queu linhatge : quo es los que son los mai acharnassits a tuar los lops qe lor son lo mai ligats.

Las armas dau Lobaterras

Las armas au sense eraldic per començar. Aquí lo simbolisme es evident, vougut. L'alternança i es evidenta tanben.

Armas prumieras, a comptar dau filh d'Arnolf : un lop traucat d'una lança e la devisa « Tuarai lo darrier ». Puei, quand los chaçaires acharnassits venen colons e buschairons : « Tant d'aubres coma de lops »

Regression emb las armas d'Arnaud : « Las pautas copadas dau grifon vesinavan emb lo lop traucat. D'acha plantada dins lo tronc d'un chastanh se'n vesiá cap de brin sus quela bandiera. » (49) Lo grifon, quimera esquizofrenica, que ten au còp dau leon e de l'agla. L'agla. L'«arn» germanica que sona dins « Arnolf » e dins « Arnaud ».

Alternança esquizofrenica enquera dins las armas e los utís que tenen en man los « colons » e los « chaçaires » :

« En tornar au chasteu, trobèrem, au Prat Nuòu, Jaufre e mon pair trapats a afialar e a essaiar un noveu dalh que Jaufre aviá farjat emb una lama d'espasa fonduda. » (29)

« Lo Senhor (de Moissidan) menava la lucha emb furor, brandissent una espasa estranya que disián tirada d'una relha d'arair. » (76)

Los espacis

Los espacis tanben s'acontentan pas d'èsser los luòcs e prenen una valor metaforica.

La forèst

Es lo prumier espaci, e segur lo mai important. La forèst de queu temps era pas la de uei. Era barrada, sorna, dangerosa. Quo es lo temps que lo mot « sauvatge » se soveniá de son etimologia : que viu dins la forèst.

Ganhaire empleia sovent (e pas solament dins queu libre) l'adjectiu « sauvestrós » per revirar lo francés « sinistre ». Queu mot es tanben un doblet de « sylvestre », que semblariá per nos aver uei lo sense de « paradisiac » o quasi.

« Tant d'aubres coma de lops », los Lobaterras, de chaçaires e guerrejaires qu'eran se fan buschairons. E un jorn, Jaufre es chafrat « lo Desboijaire ». Lo lum avança. L'umanitat marcha vers sa vertat. Surtem daus temps de la paur primitiva. Quauquas citacions :

« *Lamentament, la forest s'escartet davant ilhs, laissant la plaça liura per lo solelh, la lumiera e la man daus semnaires. Se faguet de las bladasons miraudiosas...* » (16)

« *La festa prenguet plaça dins l'esclarziera. Barricas leu tindladas, musicians, chantaires, fuòc de jòia torneren lançar au mai prigond de la nuech las paurs e los lops.* » (40)

« *Las doàs annadas que segueren fugueren enquera de patz. [...] Los aubres tomberen en granda quantitat jos las achas daus buschairons, e la forest reculet de mai de cinquanta arpents. A chasque aubre tombat, la terra s'albandava au solelh e las páurs reculavan.* » (43)

Pasmens, Joan vai comprener un jorn, a las peiras plantadas, que d'autres son desjà passat, fagueren d'autras esclarzieras. Mas per ren, que las paurs primitivas torneran tot préner.

« *La nauta estatura de las peiras nos aviá fachs recular [...] A l'entorn, los aubres semblavan mens espés, parier coma si, autres còps, quel endrech era estat una esclarziera [...] E la forest, lamentament, aviá tornat avançar. [...] (La peira e l'aubre) benieu un jorn se tocarián dins un poton dur e inuman ; o b'etot l'aubre, rendut per son travalh subrebeu, moririá anceis d'aver fach s'acomplir las amors mostrosas.* » (35, 36)

Quo es que la forèst se laissa pas far, resistís. E Gontran lo joune, pair de Jaufre, fuguet tuat per un chastanh en preséncia dau lop gris.

« *La gent disián que los aubres avián fach pache emb los lops, e que las divinitats de la forest volián pas que los òmes contunhessen de desbojar. Lo prior...* » (17) Las divinitats de la forèst ! Viu enquera lo paganisme ancian, resista davant los monges que son trapats a far de las esclarzieras. Las quitas brumas que « *se raletavan coma si avián sentit la mòrt* » tenen de queu vielh monde.

Quand arriba en orient, Joan i tròba lo lum que manca dins son país, la civilizacion, diriam : « *Dins queu país [...] las vilas eran nombrósas e las forests copadas Dempuei longtemps. Aitanben, s'i vesíá gaire de lops...* » (52) E quo es a quela civilizacion de clartat que deu lo plaser sensuau de minjar sa prumiera perseja.

Un jorn pasmens, ditz : « *Quò me tainava de tornar veire la forest, la pluèia, lo vilatge e lo priorat ranconhat dins sa comba.* » (71) E tòrna. Mas de queu temps « *la forest, onte la gent avián cessat de trepar, s'era barrada sus (lo chamin), l'aviá esfaciat completament... Mas mon sovenir era pus fort que non pas la sorniera, branchas e ronzeniers.* » (82)

Tot es enquera de far. E ren per se conortar, « *Ni las pluèias esperadas Dempuei tant de temps, ni mai las colors de darriera de las forests retrobadas...* » (74)

La mar

La mar podriá èsser lo paisatge dubert, la granda esclarziera. Mas la mar, quo es pas un país, nonmàs un luòc de passatge per alhors.

« *La mar, subretot : veire lonh, lonh, sens que pagun aubre arrèste lo regard. Los bateus, los bateus per centenas, cuberts d'òmes en armas, de chavaus, de bandieras, s'esflacassant dins los grands vents que nos butián cap au Levant »* (51)

La mar, quo es ren sens l'illa. « *Gaitaves l'orizont de ton uelh unique, coma si desjà las terras de chas n'autres s'anavan levar de la mar. »* (72)

Mas l'illa qu'i voudriam arribar es benleu unicament metaforica : « *Lobaterra fuguès demorada l'illa de bonaür de quand èram mainatges... »* (73)

Lo solelh, lo desert e lo sable

Dire que la crosada era facha per desliurar los luòcs sants, quo es de l'istòria. Son sense vertadier, quo es d'anar vers lo solelh, la clartat :

« *A la pica dau jorn, la lonja tropa comencet de marchar vers lo levant. »* (50)

« *Me sentí plan sole demest quelas charas tendudas vers lo Levant. »* (53)

« ... los grands vents que nos butián cap au Levant » (51)

E veiquí la granda esclarziera : lo desert e « *Las estelas dau desert, pus belas que non pas las de chas n'autres... »* (60)

Lo desert, quo es lo sable. E lo sable quo es la puretat promesa per las velas blanchas dau bateus. Lo sable que neteja. Lo sablon. Enquera uei disem « sablon » e pas « sabon », coma si totjorn çò que neteja veniá dau sable e pas de las saponinas.

« *Ieu, a l'entrada de la tenda, fretava emb dau sable l'espasa [...] E jos mos dets tornava préner l'esclat que, l'endeman, fariá tremolar los infideus. »* (60)

Mas lo sable es una metafòra multipla. Es tanben l'oblit que tot sebelit, onte degun pòt laissar sa piada. Es tant van d'escriure sus lo sable coma sus l'aiga :

« *Las crotz cochosament plantadas serián leu boissadas per lo vent dau desert. »* (81)

« *Tos dets avián grafinhat lo sable. »* (62)

« ... l'espasa [...] s'era anada plantar dins lo sable trepat, laissant juste una fina esgrafinhada... » (61)

Sus lo blanc cande de las velas daus bateus, era tanben una crotz roja de sang. Dangier d'un paisatge que sabes pas legir : « *Fàcia au desert, fàcia a quilhs òmes maureus que semblavan nàisser dau sable... »* (57)

De totas faiçons, coma trobar la clartat defòra quand l'escrue es en nos ?

« *Mas queste còp, la nuech aviá chanculat sus lo jorn, lo lop aviá rejunch l'òme dins la clardat subrebela dau desert. »* (59)

Tornar a Lobaterras e a son paisatge barrat.

« *Quò me tainava de tornar veire la forèst, la pluèia, lo vilatge e lo priorat ranconhat dins sa comba ; quò me tainava de me traire de queu desert. »* (71)

Retorn a Lobaterra.

« *A penas tornat tocar lo ribatge d'onte èram partits quò fasiá mai de dos ans, lanceres vers lo coijant ton chavau tot pilhonant dau solelh retrobat. »* (73)

Mas queu solelh tornat trobar, quo es nonmàs lo ciau sagnós d'avant la negra nuech. E las pluèias longtemps esperadas son pluèias de darriera.

Los lops

E los lops ? Son nonmàs daus lops, de las « eschinás negras ». Nos disen que tuan, qu'esbudelan, mas totjorn los vesem en posicion de somission :

« Arnolf era lor rei. Se coijavan a sos pès, li lechavan las mans. » (13)

« Tots los lops [...] s'eran botats de ventre. » (78)

« Mos companhs (= los lops negres) se sieteren, puei se coigeren de ventre en un grand cercle silenciós. » (83)

Actitud coneguda de la bèstia. Quo es pas daus lops que ven la paur. Per los desboijaires, los lops son gaire mai que las ronzes. Non. La paur es alhors, aquí onte los lops son mai que lops.

« ... una siloeta sorna se sietet silenciosament dins l'erba. Te viset emb son uelh unique, e de son peitau borrut e gris, surtit un rire douç, atroçament uman. » (39)

« ... quel endrech maudich onte los òmes udlavan parier coma lo lops, onte los lops risián parier coma los òmes. » (39)

Un paubre mamifèr espaurit es ren a costat d'un mite.

VI – Solat e embarrament dins l'escritura de Joan Ganhaire.

Martial Peyrouny, enseignant d'Occitan

Embarrament, se deviá redusir l'escritura de Joan Ganhaire a un mot, qu'es queu qui que me faudriá prendre.

Lo personatge centrau de las novelas de Ganhaire coma Arnaut de Lobaterra o son amic Joan de la Ribiera son prètz dins un espirala que lo trai sens li laissar l'esper de puesser s'eschapar.

L'òme es sol.

Una incapacitat a comunicar

Lo personatge centrau, dins l'òbra de Joan Ganhaire es solet. Qu'es un « meschent solitari », coma lo que demòra en naut d'un terme dins SOLETAT. Aqueste òme a pas pogut chausir sa condicion, pusleu l'endura perque « la soletat, vesetz-vos, demanda tot plen de fòrça ». Dins questa novela coma ben d'autras, l'autor denonça l'incapacitat qu'an los òmes a comunicar d'entre ilhs. Lo personatge principau de SOLETAT ne'n ven a parlar coma çò que li sembla èsser de las choetas per ribar a brisar lo silenci que li pesa e lo solum qu'es a lo tuar pauc a pauc. Mès los que preniá per daus auseus son d'autres soletaris coma se, embarrats dins la mesma problematica. En prener la fòrma vocala de las choetas, son segur de non pus èsser jutjats. Lor comunicacion se vòu despervisionada de conotacions socialas, sexualas o culturalas. Son nonmàs a eschanjar sens enjuec. E quo es en aver compres tot aquò, en veire que n'aviá pas d'autra alternativa per brisar vertadierament sa solituda, que lo personatge centrau decida de contunhar quilhs parladís nuechencs : « en plaça de ma malediccion, en plaça de mon aguissança, tirí dins la nuech lo mai brave choitanament que se siá jamai envolat d'un gorjareu d'òme. »

Mès d'aqueste moment, lo personatge a percut puretat, e juega. Fugís dins una surta de palliatiu a son desesper.

La culpabilitat

Se pòt pensar que los personatges de Joan Ganhaire son d'anges avalits. Semblan d'aver tots, los uns los autres, quauquaren a se reprochar. Mès çò qu'an que los damna zo saurem pas. Fin finau nonmàs compta çò que los mena a fugir, lor culpabilitat dont son convençuts.

Son pas daus solitaris voluntaris mès daus solitaris per fòrça, dins l'impossibilitat d'afrontar las tornas de lor passat. Lo metge Ganhaire vei dins chadun un malaut victima de depression o de langor. Sos personatges son daus èssers sens facia, que refusen subretot d'eissiar de saubre qui poden èsser. Autò-centrats sus lor mauèsser son dins l'autò-punicion.

La natura existís pas o brin dins l'òbra. Coma ela la vita l'i manca. Lo mitan es a l'imatja daus protagonistas de l'istòria, es un miralh de lor estat psichic.

En fach, l'òbra s'interessa pas a l'aventura collectiva de l'umanitat La problematica de l'existencia es individuala. Lo personatge dins chada novela es un èsser qu'a mancat son integracion dins la societat daus òmes.

L'embarrament

Los solitaris que pueplan l'escritura de Joan Ganhaire son daus embarris voluntaris. Tau coma lo conilh dau tarrier de Kafka, organisan lor vita a l'ombra dau regard daus autres e a l'acelat dau monde vertadier.

Quauques uns eisseian de se battre per se liberar, d'afrontar LO PES DAUS SOVENIRS, que pren la fòrma, per exemple, d'un pianò. De maniera metaforica, lo personatge centrau li liura un combat dont surt vencedor mès tot parier nafrat a jamai.

Los autres personatges son sovent los borreus de lor pròpria existencia. Arnaud de Lobaterras fai de sa persona son tombeu. Accepta pauc a pauc la plaça de monstre, de lop-garron, que la populacion craniá que devenguèssa. Victima de sa destinada, emberrat dins sa nevròsa sa fin pòt èsser nonmàs tragica. Feble, se pòt pas empeschar de prendre lo ròtle que daus sègles de cresença e de supesticion li an preparat. Arnaud culpabilisa sens se donar l'esper de chambiar son pervenir. Es jós l'influença se pòt pas pausar la masca que lo monde li an fach portar. Se vei engulit per la legenda que l'a vusd naisser.

Enfin, que siá l'ombra daus bòscs per Arnaud de Lobaterra, l'ombra de la biblioteca per lo bibliotecàri, dau chasteu, de la pòrta dau reirlutz, nombrós son los personatges de Ganhaire van se botar a l'acelat a l'ombra daus òmes en esperar lor fin. En Peirigòrd quora quauqu'un s'embarrava per fugir lo monde, a la fin de sa vita, se disiá que se « botava a la nuech ». Ombra refugi per los que n'an pus lor plaça dins la lum ? Mès lo remedis es piri que lo mau e la paur coma las tornas seguissen los eròis quitament dins lo cròc ente se son embarris.

Las pòrtas, coma los portaus semblan se tornar barrar sus los personatges de Joan Ganhaire coma daus cubertauds sus daus tombeus, butits per las trevas de lor inconscient.

Embarrat per incapacitat a comunicar

Coma lo paisan de *Soletat*, qu'es un « meschent solitari », los personatges saben pas exprimir lor mauèsser, lors paurs, lors angoissas, lors dobles. Arnaud garda son secret sus sa peu (dins lo sachon de cuer) ma ne'n parla quitament pas a son amic Joan. Quant a se, se pòt nonmàs fisar au parjamin per contar son istòria coma lo monge avant se, aviá confessat la naissança d'Arnaud sus lo libre de las cronicas de la familia de Lobaterra, e degun d'autre.

Quela revelacion facha a la pagina, aviá fugit en laissar embarrat lo secret au prigond de l'abadia.

Se i a secret, i a de segur culpabilitat.

Culpabilitat esconduda e deconeguda (*Soletat, Lo pè daus sovenirs*), culpabilitat que butís au murtre (*Chambra 32, Lo sendareu de genier, lo Chasteu, A la vita a la mòrt*), culpabilitat que fai chabussar dins la folia coma Arnaut de Lobaterra, folia murtriera e sagnosa.

Los personatges de Joan Ganhaire son en crisí, una crisi que se podriá pensar existenciala. Naufrajars de la vita, son solitaris per fòrça e non per chausida. Anges deschaita, sens esper de redempcion, se son embarrats a jamai.

Embarrat a jamai

I a pas gaire de personatges dins las novelas de Ganhaire qu'aguessen la fòrça o l'eschaison de fugir lor propria gàbia ente s'eràn embarrats pauc a pauc.

Arnaut de Lobaterra, nascut dins la legenda d'una familia e de sa lucha contre lo lops per la civilisacion vai s'embarrasser tot au long dau texte dins lo ròtle que li era destinat dempuie lo jorn de sa naissença e çò que s'en dissèt. Perque tota la question es aqui :

- predestinacion d'Arnaut de Lobaterra a devenir lop, predestinacion dictada per lo sang de la ràça.

- simpla victima dau regard daus autres menat a la fòlia per una volontat populària que li laissa pas chap d'alternativa màs de venir çò que tot lo monde es a esperar.

A partir dau moment ente Arnaut descreub lo secret de sa naissença, tau coma tots los testimonhs semblan de l'aver viscuda, lo jòune òme vai se batre contre se mesme per fin finau laissar la bestia ganhar sus l'òme.

Es un victimas daus autres, de l'espiar pausar sus se per lo monde de son vilatge, de son ranvers. La pression de quela guerra d'entre los òmes e los lops fuguèt tant fòrta, los rapports d'entre los de Lobaterra e las bestias sauvatgjas tant complexas e liadas qu'Arnaut se'n vai ne'n devenir una sintesa. Ome e lop dins una sola persona tirat de l'orror reala o suspausada de sa naissença, quo es quò qui que devien Arnaut. Un òme butit a la fòlia per una destinada familhala e populari que van far de se un lop-garon, o dau mens, un òme que se pren per un lop.

Benleu que dins queu texte, *Lo darrier dau Lobaterra*, Joan ganhaire a volgut simplament nos esclairar sus l'origina possibla, sus la genesa eventuala de la legenda dau lop-garon. D'un òme embarrat dins sa folia tuairitz, au sens medicala dau terme, vai se crear una iconografia fantastica e legendària de l'òme vengut lop, de la malediction dau lop-garon.

VII - Joan Ganhaire : la mòrt, l'umor, l'amor.

Joan-Claudi Forêt, Université Paul-Valéry, Montpellier

L'umor, l'amor, la mòrt. La mòrt, l'amor l'umor. L'amor, la mòrt, l'umor... Lo tres tèrmes, a prepaus de l'òbre de Joan Ganhaire, s'impausan puslèu per lor eufonia que non pas lor pertinéncia. Trobatz l'intrús... L'intrús lo cercarem, cèrca que nos servirà de pretèxt a percórrer aquel òbra, en tres estapas d'inegala longor, puslèu jos la forma de notes de lectura que d'assag elaborat : quelques reflexions genericas e forra-borra suls sièis volums publicats en occitan ; un estudi del mode de narracion essencialament « omodiegetic » ; la preséncia de

la mòrt e de son antidòta l'umor ; enfin l'amor o, puslèu, çò que ne rèsta, e son substitut l'amistat.

1. Narracion dins los libres de Joan Ganhaire

Lo libre dau reirlutz (1979, 80 paginas), recuèlh de 9 novèlas

	Narracion	Destinatari
Soletat	Ieu, anonim	
Raibe negre	Ieu ¹ anonim Ieu ² , X	Al narrator ¹
Lo chasteu	Ieu, anonim	Al legeire
La cheminèia	Ieu, anonim	
Lo bibliotecari	Ieu, anonim	
Chambra 32	Ieu, Jan Costilhas, estudiant mètge	
A la vita a la mòrt	Ieu, anonim	A l'amic a morir, Antonin
Lo pes daus sovenirs	Ieu, Jan	
La pòrta dau reirlutz	El, anonim	

Lo darrier daus Lobaterras (1987, 92 paginas), roman istoric e fantastic

	Ieu ¹ , anonim, mètge	
	Ieu ² , Joan de Larribiera	A l'amic defunt, Arnaud de Lob.

Dau vent dins la plumas (1992, 137 paginas), roman de capa e d'espasa

	Ieu, Joan-F B S de Malacomba	
--	------------------------------	--

Lo viatge aquitan (2000, 101 paginas) recuèlh de 6 novèlas

Lo viatge aquitan	Ieu, Joan	A l'amic defunt, Juli
La messatgiera	Ieu, anonim Ela, la maire	
Marcha funebra	Ieu, anonim	
Tròp tard lo linçou	Ieu, Josep la tràva	
Tornar, tornar...	Ieu, tràva anonim	Al felen
Lo sendareu daus genebres	Ieu, anonim, mètge	A l'amic defunt, Guilhem Mercat

Sorne trasluc (2004, 213 paginas + 3 de lexic)

	El, comissari Darnaudguilhem	
--	------------------------------	--

Las illas jos lo sang (2006, 197 paginas), roman de capa e d'espasa

	Ieu, Joan-F B S de Malacomba	
--	------------------------------	--

2. Qualques remarcas genericas (e tematicas tanben)

Lo corpus dels sièis libres que forman l'òbra de Joan Ganhaire.

Lo libre dau reirlutz (1979, 80 paginas), recuèlh de 9 novèlas que se pòdon dire fantasticas, per simplicacion abusiva. Se definissèm aprèp Todorov lo fantastic coma lo trantahament entre natural e subrenatural, totes son pas fantasticas. D'unas meritarián puslèu l'epitèta d'insolitas. Totas, levat la darrièra (« La pòrta dau reirlutz »), son escrichas a la primièra persona. Aurem l'ocasion de constatar que la primièra persona (omodiegèsi) es una constanta de l'escritura de Joan Ganhaire, amb de raras excepcions.

Lo darrier daus Lobaterras (1987, 92 paginas), roman istoric e fantastic o, mièlhs encara, medieval fantastic. Es tanben a l'encòp apològ (faula moral) o conte filosofic sul tèma del ben e del mal, de la colpa, de la pusion de mòrt, del salut e de la gràcia. Es escrich a la primièra persona. S'i remarca l'absència del tèma del sexe e de l'amor, al mens jos forma explícita. L'intertèxt, es a dire las reminiscéncias e citacions amagadas, es abondós : pensam a Edgar Poe e Lovecraft pel fantastic, Italo Calvino (*Il visconte dimezzato*, 1951, *Le vicomte pourfendu*, *Lo vescomte fendasclat*) per l'apològ, a Robin dels Bòsques per l'epòca (la Tresena Crosada a la fin del siècle dotzen) e lo luòc (la forèst de Feitaud en Peiregòrd evòca la forèst de Sherwood a Notthingam).

Dau vent dins la plumas (1992, 137 paginas) e *Las illas jos lo sang* (2006, 197 paginas), romans de capa e d'espasa, qu'es una sos-ensem del roman istoric. Los dos libres, pareguts a 14 ans de distància, son los penjals d'un meteis roman, penjal aquitan, puèi penjal britanic. Lo primièr nos mena de Peiregòrd a Bordèu, lo segond de London en Irlanda, abans de tornar en Peiregòrd. Cada tòm es animat d'un movement contrari, centrifug lo primièr, amb l'embriaguesa del despart, la set de viatges e d'aventuras, l'enclusiment de l'endacòm, centripèt lo segond, amb la languison de la pichòta patria e l'impaciéncia del retorn dins lo castèl pairenal : aquel diptic romanesc presenta donc, coma l'*Eneïda*, mas dins l'òrdre envèrs, una *Iliada* e una *Odissèa*. Es tanben un roman de formacion en dos temps : lo despart, copadura de la vedilha e descobèrta de la vastor del mond, lo retorn, descobèrta de la marridesa del mond e repatriacion al fogal de familia. Aquel doble movement se tròba ja dins *Lo darrier daus Lobaterras*, al torn de l'episòdi de la Crosada. « Heureux qui comme Ulysse a fait un beau voyage... » : la maxima de Du Bellay s'impausa, amb son desencantament final, o la morala de Candide : « Cultivem nòstre òrt. »

Aquel roman doble se pòt tanben legir coma un exercici « architextual », coma diria Gérard Genette, es a dire coma l'escritura d'una tèxt que s'inserís dins un genre plan definit, amb lo perfiech respècte de sas règlas, en l'ocuréncia lo roman de capa e d'espasa. Lo roman tot, dins sas doas parts, es un exercici d'estil que recampa totes los elements del genre, un jòc textual. L'intertextualitat i rejonh l'architextualitat, pel biais de l'aparicion dins la segonda part dels tres mosquetièrs, per dos còps, a London. Lo narrator rescontra cap e cap Athos jol cadasfalc ont lo rei Carles I es escapitat. Doas romans se crosan aicí : lo capítol XIV de *Las*

illas jos lo sang de Joan Ganhaire e lo capítol LXXI (*Remember*) de *Vingt ans après* d'Alexandre Dumas. Lo segond rescontre se fa entre las doas còlas, los amics de Barnabeu e los de d'Artahan, al capítol XXIV ont se crosan al galaup amb un salut furtiu d'Athos a Barnabeu.

Dins la primièra part, avèm un autre tipe d'intertextualitat, allusiva aquesta. Lo castèl dels Malacomba retipa de segur lo castèl de Sigonhac, descrich a la debuta comme lo castèl de la misèria dins *Lo Capitaine Fracasse* de Théophile Gautier. Los eròis del roman de capa e d'espasa al sègle XIX èran obligatoriament gascons, o al mens aquitans, aquò fasiá partida de las règlas del genre. Lo romantisme a reabilitat lo Gascon, lo repatriant amb l'eroïsme e lo sortissent de son ròtle de Matamòre, de *miles gloriosus* (soladat fanfaron). Dins la pèça neò-romantica d'Edmond Rostand, Cyrano de Bergerac es censat èsser gascon (alara que Brageirac es en Peiregòrd e que lo vertadièr Cyrano èra pas ni perigordin, ni gascon).

Duèls dos a dos o a un contra vint, batèstas a l'aubèrga o sus la granda rota, espadassins e mestre d'arma florentins, bòtas secretas, rescontres azardoses, evasions rocambolescas, totes los ingredients i son. Lo segond volum, coma son títol o daissa esperar, ofrís en mai un raconte d'aventuras marítimes, amb sa cargason d'abordatges, de corsaris e de piratas, de tèrmes de marina.

Lo roman de capa e d'espasa, genre romantic e popular, presenta gaireben totjorn, del costat de l'eròi, una tropa d'amics fidèls que l'ajudan en totes ciconstàncias. *Les trois mousquetaires* o pòrtan dins lor quite títol. Sigonhac, lo Capitani Fracassa, es ajudat per la tropa de comedians que seguís dins lor barrutla aprèp los aver albergats, e pel caraco Agostino e sa filha. Lagardèra, eròi del *Bossu* de Paul Féval, es escortat pels dos espasièrs Cocardassa e Passepoil, lo primièr estant un gascon superlatiu. Joan Ganhaire repren aquel element en l'aumentant. Barnabeu, dins lo segond tòm, es enrodat d'una desena d'amics, un grop que finís que forma una mena d'eròi multiple, un personatge polimòrf, que cada capítol ne far la recension : en mai de Barnabeu, avèm, per ordre d'aparicion, la Naní, lo marinier Quentin, Angelo Veronese, La Tresna e Podensac (los Castor e Pollux aristocratas de la banda), los metges Botinaud e Carruthers, lo negre Bateké, l'anglés Bertram e lo puritan Sir Chadwick, sens doblidar l'èga Fleur de Lys. Aital lo segond volum del diptic desvolopa son raconte per cellulæ narrativas successivas, caduna d'elas fasent lo torn d'aquela companhia eteroclita. Lo procediment se retrobarà a un mendre gra dins lo roman policièr *Sorne trasluc*.

La quatrena de cobèrta del primièr volum nos apren que l'autor es un « escrimaire de totjorn » e remarca qu'era donc normal « que donès a l'occitan son primièr roman de capa e d'espasa. » Saique, mas se poirà objectar qu'aquel primièr roman arriba plan tard dins un genre qu'aparten mai que mai al sègle dètz e nou. Los Occitans aurián donc totjorn un sègle e mièg de retard ? En fach, la literatura occitana a tot un camp literari d'ocupar, un long retard a ragantar. Per exemple los primièrs romans policièrs occitans datan de las annadas setanta del sègle vint. Mas en dintrant pel primièr còp dins de genres literaris passats de moda, la literatura occitana mena amb ela de mentalitats contemporanèas. D'aquí un descalatge entre las règlas del genre e lo biais de las tractar. Tot en se conformant escrupulosament al genre « de capa e d'espasa », Joan Ganhaire adòpta una escritura umoristica qu'apòrta la distància necessària entre l'autor e un genre obsolèt e que permet precisament de reviscolar aquel genre. Una marca inabituala es justament l'emplec de la primièra persona e l'insersion dins un autre genre romanesc, lo roman de formacion. Mas l'exercici architextual pren tota son sens en produsent enfin un roman de capa e d'espasa escrich dins la lenga naturala de sos eròis obligats, un dialècte aquitan.

Sorne trasluc (2004, 213 paginas + 3 de lexic) es la sola narracion de Joan Ganhaire escricha a la tresena persona (amb la darrièra novèla del *Libre dau reirlutz*, coma avèm vist). Aquel libre, lo mai long de l'autor, es el tanben un exercici architextual : escriure un roman

policier, en respectant encara un còp las règles del genre, talas coma formuladas, per exemple, per Boileau-Narcejar dins *Lo roman policier* en 1964. Lo roman policier es lo mai constrenhent dels genres romanesques, lo mai sofisticat; lo mai « tecnic ». Dins *Sorne trasluc*, Joan Ganhaire escriu una òbra d'un perfièch classicisme, sens cap de distorsion generica : un comissari enrodat de sos inspectors, una victima antipatica, un copable descobèrt exactament tres paginas abans la fin e completament non-esperat, una molonada de suspèctes, totes mai probables los unes que los autres. Lo comissari possedís totas la qualitats requeridas : divòrci e fracàs conjugal, solitud e banalitat d'una existéncia decebenta, anti-eroi per l'atge e lo fisic (la cinquantena pançaruda), mas, per contraste, intelligéncia intuitiva dels òmes e umanisme sens illusion. Se sentís l'influéncia del Maigret simenonenc o del Pepé Carvalho de Vasquez Montalban. Se dobla, coma fòrça romans policiers e la màger part dels romans negres, d'una mena d'enquista sociala dins un canton de Peiregòrd, una analisi sociologica que mòstra los notables del vilatge (lo conse ancian regent, lo mètge e lo curat), una comunitat neò-rurala sectària dirigida per un goró bèlga (la victima), una borgesia ipocrita e corrompuda coma dins los films de Claude Chabrol (en l'ocuréncia un notari e sa femna socitoses de respectabilitat), enfin de familhas obrièras vivent dins lo caumatge e lo sovenir de las luchas socialas. D'aqueste ponch de vista, lo capítol XIV atenh una grandor esmoventa dins la descripcion d'una vièlha femna apartenent a aquela mena de familhas « modèstas mas dignas ».

Meteissa « cellula protagonistica » que dins *Las illas jos lo sang*, mens fusionala pr'aquò : altorn del comissari Darnaudguilhem, avèm tota la còla d'inspectors, Barbancès lo maratonian borrelat de tesics, Ben Amrahne lo musulman de servici, Ange Legoff, còrse per sa maire, breton per son paire, e qu'arpateja dins l'incurable malaise identitari ont l'a plaçat sa doble origina etnica, lo gròs Peironin, l'escolan-inspector Casamaior, los agents Gandilhon e Pueipelut. Enfin cal citar lo melhor amic del comissari Darnaudguilhem, lo mètge-legista Masdelbòsc, que practica son macabre mestier amb una passion inquietanta.

Lo viatge aquitan (2000, 101 paginas) recampa 6 novèlas, totes escrichas a la primièra persona. Doas son d'istòrias de tràva, una burlesca e l'autra poètica. Lo demai ressortís a l'insolit.

D'aquela revista de l'òbra, quelques constantas se desgatjan :

3. Una escritura omodiegetica

L'escritura es omodiegetica (a la primièra persona), amb l'excepcion del roman policier e de la darrièra novèla del primièr recuèlh. I cal benlèu veire paradoxalament lo desir de s'escondre. Un comedian a pas melhora masqueta que lo ròtle que jòga e que pòt totjorn pretextar per justificar son exibicion publica. L'escritura es tanben una exibicion publica. 16 de las 18 narracions (novèlas e romans mesclats) son omodiegetica. Vaquí las masquetas multiplas de l'autor Joan Ganhaire :

- 1) **un solitari que viu a la campanha** e imita lo crit de la chòta per enganar sa solesa,
- 2) **X, un òme qu'auriá degut morir de paur** e que foguèt salvat pel raubatòri de son mantèl (conte dins lo conte). *Al narrator 1.*
- 3) **lo sirvent d'un vièlh comte** que li lèga son castèl ont demorarà presonièr a vida. *Al legeire.*
- 4) **lo proprietari d'un chaminèia** que se fa cocufiar pel quite reparator de la chaminèia,
- 5) **lo gardian d'una bibliotèca desèrta** que daissa partir son unic visitor,
- 6) **Joan Costilhas, estudiant en medecina que s'entretua** amb son camarada de cambra,
- 7) **l'amic d'un òme suicidari** qu'ajuda a morir aprèp l'aver salvat a tòrt dins una temptativa precedenta. *A son amic.*

- 8) **Jan, un vagabond que torna dins sa vila de naissença** e s'i nafra sus sos sovenirs,
- 9) **Joan de l'Arribiera, l'amic d'un licantròp medieval**, que raconta lo drama que n'es estat testimòni. *A son amic.*
- 10) **Joan-Francés Barnabeu Segur de Malacomba**, quitant son castèl roïnat per córrer l'aventura,
- 11) **Joan, colcavestit que torna son amic colcavestit infirme** sul luòc de sa naissença, que serà lo de sa mòrt. *A son amic.*
- 12) **un jove naufragat solitari** qu'essaja a l'espital de correspondre amb lo mond exterior pel biais d'una piuse (1ra + 3a persona),
- 13) **un òme que se soven coma dins una cachavièlha de sos cors de pianò** quand èra dròlle,
- 14) **Josep, defunt vengut trèva qu'assistís a sa velhada mortuara** e se fa embarrar dins l'armari ont rescontra una altra trèva,
- 15) **un vièlh defunt, vengut trèva, qu'assistís al retorn de son felen** e comunica amb el pels perfums de l'ostal. *Al jovent.*
- 16) **un mètge de campanha qu'entreten una relacion trebola** amb lo gojat que sonha e que finís per morir. *Al jove defunt.*

Cal sinhalar que las doas excepcions a l'omodiegèsi son de « focalizacions intèrnas » e que se poiriá remplaçar la tresena per la primièra persona sens que lo raconte quitèsse de funcionar. Remarquem que sus aqueles setze personatges sièis an un nom : cinc s'apèlan J(o)an e un Josep. Un seten es designat coma X. Lo demai es anonim.

Cossí interpretar aquela primièra persona ? Una ipotèsi es que l'autor Ganhaire a besonh d'un narrator fòrtament marcat, anonim benlèu, mas present dins lo raconte fins a se confondre amb lo protagonista o n'èsser lo testimòni privilegiat. Es aital assubjectit a un ròtle, tengut a una paulara, que li dicta la mesura de son debit e assegura l'unitat de son ton. Aquela delegacion de paraula permet una varietat de ton e de registre. Permet per exemple de compausar lo ton allucinat del *Darrier daus Lobaterras*, coma lo comedian se compausa un personatge de teatre.

Se serà remarcat que, suls 16 racontes escriches a la primièra persona, 7, siá gaireben la mitat, son tot entiers adreiçats a un destinari explicit. 4 d'aqueles 7 destinataris son d'amics mòrts o a morir. Aurem l'ocasion de tornar sul tèma de l'amistat associat à la mòrt. Los amics pus cars son lo amics mòrts, benlèu perque permeton l'escriptura literària. Lo raconte coma letra postuma a l'amic defunt es un « *topos* » de la literatura universal.

4. Omnipresència de la mòrt e de sa contrapoison

A cò de Joan Ganhaire, la mòrt fa partida del païsatge. L'òbra tota es una dança macabra. Nos rapèla sa realitat indefugibla. E mai podèm dire qu'a cò sieu la sola realitat es la mòrt e tot lo demai illusion : una mòrt que ne cal adomergit l'orror en li fasent subit divèrses tractament literaris segon los racontes, una illusion qu'es nòstre sol ben segur. Cal compausar amb ela, ribon-ribaina. Fasèm un brèu inventari de sas aparicions :

Dins lo *Libre dau reilutz*, cinc al mens de las nouvèlas parlan de la mòrt.

- 1) **Raibe negre** nos mòstra lo narrator X tornant de l'anniversari de son enterrament. Cada annada se va reculhir sus la tomba del raubaire que li panèt son mantèl e li salvèt la vida. Una pòcha del mantèl conteniá una boita negra crompada per X e contenent una òrra cachavièlha. Lo raubaire moriguèt d'espavent a la plaça de X...

2) *Lo Chasteu* raconta lo destin d'un vailet de cambra qu'ajuda a morir son vièlh mèstre lo Comte e que ven en remerciament son legatari universal. Present empoisonat : es condemnat a demorar presonièr a vida del castèl, qu'anienta dins sos possessors lo vam d'en partir. Istòria kafkaiana dins son títol e « poesc » dins son ton inspirat, a l'encòp alanguit e desesperat.

3) *Lo Bibliotecari*, borgesian dins lo tèma e lo títol, kafkaian dins l'ambient, fa tanben pensar al Dino Buzzati del *Desèrt dels Tartars*. Coma lo vailet del conte precedent, lo gardian de la bibliotèca passa sa vida embarrat. Coma lo lòctenent Drogo de Buzzati, es incapable de far fàcia a l'eveniment qu'a passada sa vida a esperar e que la deu justificar : l'arribada d'un lector. A la fin s'endormís per totjorn sul *Libre de la nuèch*.

4) *Chambra 32* : Dos estudiants en medecina que participan a una experiéncia scientifica a pòrta barrada s'entretenen per pas èsser lo darrièr a morir. L'expériencia destinada a los rendre sensibles a la compassion requerida per lor mestier, los buta al contrari a se tuar salvatjament.

5) *A la vita a la mòrt* es una novèla d'amistat. La pus granda pròva d'afeccion es pas de salvar un amic desesperat, es al contrari de li assegurar una mòrt serena e segura.

Totas aquelas novèlas, levat la primièra e dins una mendre mesura la quatrena, nos mòstran la mòrt coma desliurança, sortida d'un univèrs barrat o malastrós, remèdi al fracàs de la vida. Mas aquela mòrt s'acompanha de la languison de la vida mancada, del destin abortat, de la libertat enfugida.

6) *Lo darrièr daus Lobaterras* es un apològ sus la lucha del ben e del mal, las pulsions de vida e de mòrt. Lo roman s'articula al torn d'un paradigma binari e pro simple : ben/mal, jorn/nuèch, òmes/lops, diable/Dieu, pigassa (apcha)/espasa, araire/espasa, camp de blat/forèst. La progression de la forèst mesura l'avançada del mal, la vistòria de la salvatjariá sus la civilizacion, de l'animalitat sus l'umanitat, del crus sul cuèch. Arnaud manja la carn crusa, i comprés la carn de sos enemics sarrasins. Es « l'òme lop, lo mostre beveire de sang, lo que [fa] dobtar de l'existéncia de Dieu » (p. 73). « Las traças rojas sus tas bochas e ton babinhon m'èran plan conegeudas... Quant de górgas aviás donc trenchadas emb aquelles dents que semblavan quasiment las d'una dròlla ? » (p. 59) Tot lo roman brusís del mastegatge de carn umana, i es la figura principal emai unica de la mòrt e del mal. « Los òmes eran leu estats nonmès de las babòias moflas e sanguinosas, lançadas de gavaunha en gavaunha, d'àrpia en àrpia, pauc a pauc rosicadas, escicadas, chaunhadas per la dents de quilhs miliers de golas qu'arrestavan pas de sa barrar, de se dubrir, de se barrar, de se dubrir, de se barrar... » (p. 77) Tot lo roman fonciona sus la transgression del tabó del canibalisme. La lectura del libre de Claude Levi-Strauss, *Lo crus e lo cuèch*, es esclairanta pel descriptatge del roman.

7) *Dau vent dins las plumas* es presentat per la quatrena de cobèrta coma una òbra « pus leugiera e risolenta ». Saique. Mas la mòrt i es tan presenta e mai benlèu pus qu'endacòm mai, levat qu'es una mòrt joiosa. La liberacion de Barnabeu de son castèl d'enfança e de misèria se fa gràcies a l'assassinat per son fraire trisomic del senhor vesin, d'un còp de pèira. Aprèp aquel murtre inaugural, Barnabeu s'envòla euforic, e son camin es cobèrt de cadavres que nòstre eroi ne semena una bona part. L'rror, totjorn gadala e gaujosa, culmina amb l'evasion de Barnabeu dins l'ataüc de vime ont es embarrat amb un sentenciat a mòrt escapitat, qu'el, Barnabeu, es obligat de ne téner lo cap entre sas mans, un pauc coma Edmond Dantès, lo futur comte de Monte Cristo, pren la plaça del mòrt dins lo sac, mas sens lo mòrt. Un primièr exemple de necrofilia...

8) *Las illas jos lo sang*. Dins lo primièr roman de capa e d'espasa de Ganhaire, los cadavres son gaireben totes d'opausants, de marrits, qu'an pas que çò que se meritan. Dins lo segond, la mòrt dalha indiferentament colpables e innocents, e mai fòrça pus d'innocents. La leugieretat se plomba d'amarum, lo sang remplaça lo vent dins lo títol. L'umor demòra, mas cracina al luòc de cantar. Una cargason de negres sul Sent Christopher fa cabussar lo raconte dins l'rror, sens li far pèdre de son alegria : mòrt en jasilha de la jove femna negra a fons d'estiva, murtre del nadon negre per son paire que li tòrc lo còl per li esparnar lo malastre de viure.

« Las doas mans negras aus longs dets fins tòrnan japir lo nenet, e d'un sole movement li tòrcen lo còu dins un crasenament que me sec dau cagoelh au cropinhon. » (p. 11)

Puèi veirem lo triomfe de la mòrt dins la Londre liurada a la revolucion puritana de Cromwell coma Teheran als aiatollas o Cabol als talibans : execucion capitala de Carles I, mòstra dels caps trencats jol Pont de Londres : « Puei l'odor me 'rieba en plenas nasieras, e puei i a las graulas, los gavians, los vaneus per centenas acharnats aprep quilhs paubres bocins de charn umana que pendilhan sus de las picas. I a ben de las plancartas per te dire perqué queu monde fugueren un pauc abismats, mai aime tant ren que d'entau aprener a legir l'anglés. » (p. 81) Cromwell expòrta la bona novèla en Irlanda e mena amb el tota nòstra joiosa càla. Sètge de la vila de Drogheda, irlandesa, doncas catolica e aspirada, e maselatges novèls...

Dins las doas citacions precedentas, trobam un caractèr constant de l'escritura ganhairense (levat precisament dins *Lo Darrier daus Lobaterra*) : la juxtaposicion dins la meteissa frasa de la mòrt e de l'umor que la neutraliza. L'òrre imatge « li tòrcen lo còu dins un crasenament » es neutralizada per la trivialitat de la relativa « que me sec dau cagoelh au cropinhon ». L'orror de « quilhs paubres bocins de charn umana que pendilhan sus de las picas » s'escafa darrièr l'eufemisme ironic « perqué queu monde fugueren un pauc abismats » e la galejada « aime tant ren que d'entau aprener a legir l'anglés ». La trivialitat familiaria acompanya totjorn lo macabre e lo funèbre, per los anullar.

9) Dins los tres darrières libres de Joan Ganhaire, *Lo Viatge aquitan*, *Sorne trasluc* e *Las illas jos lo sang*, apareix un motiu novèl, ligat al tèma de la mòrt : la dissecccion, amb son luòc de predilecccion, la mòrga. Es la novèla « Lo viatge aquitan » que l'introduz. Aquela novèla raconta una mena d'*Odissèa* a l'encòp epica e burlesca, sublima e derisòria, que l'aligança d'aqueles contraris li dona una magnifica fòrça d'emocion. Aicí encara lo naut e lo bas, l'orrible e lo comic, la mòrt e lo trivial, aquela tension entre contraris, fonda l'istòria e l'escritura. Un colcavestit torna son amic Juli del País Basc a Bordèu puèi en Peiregòrd, per que pòsca morir en patz sul luòc de son origina. Mas es una pelha umana vegetativa e sens coneissença que buta a travèrs las rotas inacabables e rectilinèas d'Aquitània amb un equipatge eteroclit format d'una cadièra traucada e rotladissa (traucada, que lo malaut fa jos el de longa) tirada per una bicicleta sens pedalas.

Descripcion crusa de la misèria fisica : « Te torní massar, te torní boissar un còp de mai de quela foira pudenta que ta selha n'èra plena... Ò Juli, Juli, coma ne'n aguí pro, d'un sole còp ! Cugí te laissar quí, tot merdós, lo cuol a l'er per que 'chabessas de crebar, per que me fotessas la patz. E pertant, te torní massar e boissar. D'una ponhada de palena, te faguí las fessas totas rojas e rimadas... » (p. 9)

Arribat a Bordèu, Juli morís e son cadavre es emportat per una equipa de la mòrga. Joan lo va desliurar, amb Miguel, un amic espanyòl. Es lo pus fons de la davalada als Infèrns.

« Sabe pas bien si te rendes compte de çò qu'eras en tren de nos far far. Vei-nos-quí 'trapats a pigonhar dins quelas fossas comunas en forma d'elevatge de truchas. E los mòrts desrenjats se viraven de costat emb daus lents movements d'espatlas, mai doç enquera que los daus durmeire qu'òm secod e que se vòu pas esvelhar. Puei dispareissián per laissar la plaça a d'autres. D'autras charas, que demest elas cerchàvem la toá, coma a l'arribada d'un tren. » (p. 20)

Tot aquò per poder enterrar decentament l'amic mòrt. E mai un sens-abric a drech a una darrièra demòra.

10) Tot roman policièr a al mens un cadavre. *Sorne trasluc* i fa pas excepcion. La victima, coma sovent, es un perfièch salopard de goró d'una sècta a la m'as colhonat, « los Frairs de las estelas ». Son cadavre serà particularament sonhat, se podèm dire. En efièch, un dels personatges del roman es lo mètge-legista Masdelbòsc, amic d'enfança de Darnaudguilhem. Un pauc sadic, un pauc necrofil, senhoreja dins son « depositòri » coma Pluton als Infèrns.

Avèm drech, en contraponch, tot lo long del roman, a mai d'un gromand rapòrt d'autopsia e lipeta descripcion del cadavre :

« Meussa esbolhada... fetge espotit... mesentèri desinserat... paumons traucats... te passe jos silenci las ossas, que n'a paguna d'entiera.... Nos faudrà ben sopar ensemble, un de questes sers... E migres pas per la vianda ; d'aicí aquí trobarai plan quauque bon bocin. » (p. 44-45)
Autopsia e antropofagia...

La victima es pas innocent e paga sos pecats post mortem per un descopatge en rondèlas de sos organs. E mai a drech a un rasatge de fresc postum, per permetre melhora identificacion.

Las illas jos lo sang comptan pas mens de tres mètges, Botinaud, Carruthers e Harvey, lo sol real dels tres, puèi qu'es el que descobriguèt al siècle XVII la circulacion sanguina. Tres mètges, es dire que question disseccion anam èsser servits. Botinaud, seduch per la teoria d'Harvey se passaja amb un còr uman conservt dins un bocal de formòl, per la poder melhor verificar empiricament. Lo motiu del còr dins lo bocal torna de longa. Tròba al capítol XVIII son cimèl de macabre e donc de comic, un estant proporcional a l'autre a cò de Ganhaire :

« Mas çò que i a de noveu, e que me fai venir lo vomir a las pòtas, quo es que lo paubre chenard es fendut de la cronhòla a l'embonilh e que Botinaud farfolha aquí dedins coma ma mair dins quauque de ventre de polet.... E... en quatre còps de coteu, te vai culhit lo cur, que brandís fierament, tot regolinant, amb tres-quatre bocins de tudeu que pendilhan aprep. Bertram e io n'avem pro vist, mas Bateké es aquí, l'espiada fixa, la górga entredruberta, e sa lenga vai e ven lentament sus sas bochas. » (p. 91) Bateké es l'amic negre de Barnabeu que se soven aicí, amb lepetitge, de sa cultura canibala...

Fin finala, las atrocitats reprochadas a Arnolf, l'aujòl de Lobaterras, e a Arnaud son descendant, la violacion del tabó de l'antropofagia, se tròba aicí complit per de bravas gents amigas de l'eròi. La disseccion es la forma comica de la licantropia.

11) Passem a la lèsta sus *La messatgiera*, semi-consciéncia allucinada d'un negadís repescat per de marins angleses qu'assaja de comunicar amb lo mond dels vius, a l'espital, pel biais d'una piuse (nièra) tuada per sa maire, qu'es al cabeç del malaut

e sus 12) *Marcha funèbra*, sòmi d'un murtre que seriá perpetrat d'annadas aprèp pel narrator sus sa professora de piano aborruda.

13) *Tròp tard lo linçòu* e 14) *Tornar, tornar...* son lo monològ de doas tràvases. Lo primièr es sul mòde borlesc, version ganhairenca de « l'infèrn, quo es los autres ». Lo defunt refugiat dina l'armari i retòba la tràva d'una aujòla e totes dos de se batre per defendre lor territòri coma rats de laboratori. « Crese que la baralha l'avem presa per rotina. Quo risca èsser pas triste, tant pauc que quo dure, l'eternitat... » Farsejada cracinanta jogada per de tràvases que se carpinhan. La mòrt coma damnacion etèrna en forma d'estinhassada, « viscuda » dins un grand cacalàs de derision...

Tornar, tornar... es tot lo contrari. Registre nostalgitic, poëtic e aerian coma un ramèl d'odor. L'arma es un perfum que floteja dins l'aire. La tràva del grand s'adreiça a son felein que lo vei pas ni mai l'ausís, amb tendresa e languison. L'invita a alenar los perfums de l'ostal, que son los de la natura autonala e del temps revolgut, que ne son l'arma. Un e l'autre comunican aital delà la mòrt. Pròsa poëtica apasimada e serena, rara a cò de Ganhaire.

14) Enfin, darrièra pròsa « mortuària », *Lo sendareu daus genebres*. Ganhaire met en scèna una familia a cap de camin, una fin de raça aganida. Guilhem Mercat, coma Arnaud de Lobatèrra e Barnabeu de Malacomba, es lo darrièr de sa linhada. Coma Arnaud, finís que morís en seguida d'una estranya malautiá, mena de malediccion fisica. Lo personatge d'Arnaud, com la novèla, es pas sens evocar *La casuda de l'ostal Usher* d'Edgar Poe. Temperament malautiu, suicidari, allucinat, un bricon vampiric. Entre el e lo narrator-mètge se liga una amistat un pauc particulara, que lo mètge i met fin, espaventat, quand lo jovenòme li revela la vertat de son desir en lo potonant sus la boca. Paur del vampiri, prudència de

l'adulte o reaccion moral? Ambient que Baudelaire diria « fuliginós ». La malediccion que s'estaca a una familia o a un lòc sembla pivelar Joan Ganhaire.

Amb *Lobaterra e Tornar, tornar...*, *Lo sendareu daus genebres* es un dels rars racontes de Ganhaire a tractar de la mort sens humor ni derision.

5. Pas cap d'amor, fòrça amistat

Aquesta darrera part serà brèva, e per causa... Constatarem que, dins aquel univers literari, ont la mort fa partida dels mòbles, lo pus sovent associada a un humor aparaire, l'amor es gaireben absent. A cò de Ganhaire i a pas brica d'amor urós, pas un sol. Pauc de racontes ne parlan. Los que mai l'evòcan son los dos romans de capa e d'espasa. Amor un pauc incestuós per Naní, la cantinera dels apastes espompits e madurs que poiriá èsser la maire de Barnabeu, un amor que Bernabeu espròva mai que mai jos l'espècia de la gelosiá, gelosiá contra Angelo, lo vièlh mestre d'arma. L'amor per Moira, que Bernabeu sauva del cadasalc e qu'ela lo desborra, se presenta jols melhors auguris romanesques, mas farà fracàs : Moira lo traís per un autre e s'avera èsser pas qu'una filha venala. Lo romancier la castiga en la negant a la fin del roman. Lo roman s'acaba sus un desencantat « cal cultivar nòstre òrt », retorn fregeluc dins la fauda familiaria.

Lo roman policièr mòstra pas que de trastes d'amor, de maridatges fracassats, d'escobilhas de parelhs : Darnaudguilhem e son compaire legista Masdelbòsc son estats quitats per lor femna, lo parelh de notaris fa pas longtemps illusion e desvela d'abissem d'adultèris e de traïsons. Incèstes, enganas, ligasons multiplas, bi-, omò-, eterò-sexualitat, tot i passa. Los celibataris sols son assegurats dins lo roman d'un pauc de serenitat, de pagar al prètz de lor soletat, cò que nos remanda a la primiera novèla del *Libre del reirlutz*, ont quatre solitaris se creson de calinhar una chòta en imitant son crit. Adultèri farcesc de *La chaminèia*, amb la metafòra sexuala del tiratge e del conduch de ramonar, liurada sens que la comprengu pel narrator cocut e content. Adultèri de la Germana, confessada per son marit-trèva-narrator dins *Trop tard lo linçou*.

Sortit d'aquels quatre racontes, ont es presentat unicament d'un biais calamitos, pas cap d'amor. Mas d'amistat. L'amistat es privilegiada per compensacion despuèi *A la vita a la mort* dins *Lo libre dau Reirlutz*. *Lo darrier daus Lobaterra* es construch sus l'amistat entre Arnaud e lo narrator testimoni, qu'es son Gimini lo criquet, sa bona consciéncia, son penjal de lutz, plan impotent a lo salvar, vertat. La ligason entre los dos òmes se tencha d'omosexualitat, Joan quicha suls traches femenins d'Arnaud, la seduccion es erotica, coma o es dins *Lo sendarau daus genebres*, d'un biais explicit a la fin.

L'amistat, avèm vist, cimenta la « cellula protagonistica », lo personatge multiple dels dos romans de capa e d'espasa. Es ela qu'assegura l'optimisme, en tot cas lo vam vital de l'istòria. Parièr dins lo roman policièr que fonciona un pauc sul meteis procediment d'eròi collectiu.

Lo cimèl de l'amistat, indespassable e sublim, es de segur lo narrator del *Viatge aquitan*, novèla que constituís un del omenatges pus bèls a l'amistat dins nòstra literatura.

Vesèm donc, al terme d'aquella passejada dins l'òbra de Joan Ganhaire, que *Lo Darrièr daus Lobaterras* conten en grelh bon nombre dels tèmas a venir : fascinacion de la mort (amb la licantropia-antropofagia), amistat tragica. Aital la pulsion de mort es mai presenta que la pulsion de vida a cò de Joan Ganhaire, e aquò's l'amistat mai que l'amor que, aligat a l'umor, permet de redimir nòstra condicion mortala a tot ponch de vista. L'umor, qu'apareis tre lo tresen libre per venir lo ton dominant e qu'una de sas formas es tanben una lenga naturala e fantasierosa, plena d'imatges e d'invencions. Mas que fariá a ela sola l'objècte d'un autre capítol...

VIII - Quand l'abséncia de rite parador descadena lo mite.

Sylvette Berenguier-Demai, enseignante d'Occitan

Dins *Lo darríer daus Lobaterras*, l'autor, Joan Ganhaire, expleita la credencia populara al leberon per apitar son personage principal, trantalhaire entre dos estats. Se pòt donc far d'aquela òbra una lectura etnografica.

Anam començar per destriar çò que l'òbra ten de la credencia al menaire de lops e al leberon per demorar un pauc mai suls raports entre lo leberon e la societat. Puei, dins una seconda partida, coma la credencia al leberon es ligada a la del mal, nos caldrà considerar los empachs tradicionals perpausats per la societat contra aquel mal .Per acabar, veirem que lo non-respièch del rite parador fa cabussar los personages dins una negror prigonda.

Mite o credéncia : lo leberon

Dins las enquistas etnograficas del Perigòrd lo leberon es totjorn presentat coma una realitat, jamai coma imaginari. Dins *Lo darríer daus Lobaterras* aquela certification d'autenticitat es assegurada, pel caractèr autobiografic de l'avanprepaus, coma se lo passatge a l'esrich contunhava aquela credencia en aplicacion del proverb : »Parla papièr, taisa te lenga ! ».E lo narrator-autor de presentar atal lo passage de l'oral imaginari a l'esrich fictiu : »Ieu, ai pas esrich res. Ai fach nonmàs tornar dire... »(p.9).

Abans d'anar mai lonh, cal precisar que lo prumièr personatge es pas un menaire de lops. Lo lobatièr, dins la tradicion, a lo poder de comandar als lops per salvar una comunautat o far quicòm de positiu. Aquí Arnolf es virat cap al mal qu'a « fach de las causas que se pòden pas dire »(p. 13). Se es lo rei dels lops, es pas per la bona causa ! Se mescla «sas udladas maleficas au masant de lor tropa sorna » (p.13) es plan un òme que se vira en bestia en de moments donats e, quitament se la precision es pas balhada, sembla plan que siá aquí un leberon. La meteissa causa se pòt dire a perpaus del personatge principal, Arnaud, que veirem, mai d'un còp dins lo roman, lançar de longas udladas, lo mai sovent de nuèit, signe evident de licantropia.

Dins çò qu'es convengut d'apelar la societat tradicionala, lo leberon es un personage longtemps inofensiu que tot lo monde tolera. De còps es un personage farsejaire polimòrfe que se fa prene en carga un bocin de camin e ven de mai en mai pesuc per acabar de s'esvanir dins la natura en un rire trufaire.

Es la societat que defenís un tal coma leberon. I a de familhas de leberons .Dins aquela perpesctiva lo monde an costuma, abans un maridatge, de far una enquesta per tal de verificar qu'i aja pas de leberon dins la familia del nòvi o de la nòvia.

En teoria, pr'aquò, cadun pòt venir leberon, los mai expausats estant los enfants nascuts d'una femna maridada e d'un curat.

Lo darríer daus Lobaterras la fauta iniciala e sa transmission a la descendéncia es plan presenta. Vesem un personage tan civilisat coma lo paire d'Arnaud que mostra, de còps, de signes de possession del mal dins sas guèrras contra los òmes e los lops (p.18).

Coma se parar del dangièr de venir leberon ? Es al ritual catolic que la societat manlèva qualques mejans de prevencion coma sonar l'angelus del ser per far fugir los leberons. La costuma es tanben de batejar un enfant solament un còp la messa dita per fin de s'assegurar que lo curat batejaire siá pas leberon. Lo ròtle tengut aquí pel rite catolic es de botar en relacion amb la plaça que tenen los monges del priorat dins l'evolucion de Lobaterras e lo pelegrinatge de Jaufré a Rocamador que l'ajuda a se desliurar del mal que lo rosiga.

Pr'aquò, se la desliurança de Jaufré sembla pron aisida, se'n vira pas parièr per son filh. Al fial del roman lo vesèm virar de mai en mai leberon. Lo prumièr signe n'es lo lièch voide que siá en Perigòrd (p. 30) o a la crotzada (p.53). Dins la tradicion, aquela constatacion es totjorn lo punt de despart de la descorbeta de l'estat de leberon, acompanhada d'una perseguida nuèitiva .Vesèm atal Joan seguir Arnaud.

Ensajar de desliurar un leberon se fa pas sens riscar de lo far sofrir o quitament de lo tuar. Cal destrusir, sovent cramar, la pèl de chen o de lop que se pòt trobar suls lòcs que lo leberon a l'acostumada de trepar. Mas lo leberon, tornat òme, patís l'infèrn e, de còps, ne'n morís. Quand (p.67), lo narrator Joan destrusis lo pargamin –etimologicament, la pèl d'Arnaud, a l'origina de sas sofréncias, lo dòl d'Arnaud ne'n ven que mai fòrt e se pensa morir. Al cap d'un moment de replec sus se (fisic e moral) Arnaud sembla desliurat quitament s'aqueila desliurança es pas duradissa.

Quand lo rite de desliurança vira pas coma cal, que lo leberon es tuat e mutilat jos la forma bestiala, lo jorn vengut, l'òm descobris un cadavre uman estropiat de la meteissa faïçon. Cò que, dins la tradicion, se passa a l'escala d'un òme es escampat, dins lo roman, sus mai d'una generacion. Quand (p.70) Arnaud se revelha mutilat de son uelh esquèrre lo còs de l'òme a gardat la mutilacion del lop.

Avèm donc vist que, a la debuta, la ficcion literària manlevava un pauc a la credencia del menaire de lop per daissar còp sec plaça a la del leberon. Aquí, aquela credencia es expleitada del biais lo mai escur. Lo fial menaire del roman es la presencia del mal. Anam alavetz considerar l'absència de parador contra aquel mal.

Quand lo rite parador manca

Lo darríer daus Lobaterras es un roman que sec las reulas del genre, bastit alentorn de doas scènas en miralh :doas scènas òrras de naissença, la de las paginas 27 e 28 e la de las paginas 65 e 66.

Aquellos dosas scènas estructuran lo roman. La seconda, la que sembla la mai importanta e correspond al punt lo mai naut de l'intensitat dramatica es la clau qu'explica tota l'accion. Es a la fin cò qu'una autra scèna de naissença es al començament. Una se troba a un quinzenat de paginas de la fin, l'autra a un quinzenat de paginas de la debuta. Totas doas son de scènas de naissença qu'entrainan la mòrt de la maire e joslinhan la filiacion. Totas doas son doblament materialisadas per l'escritura e lo dessenh.

Vesèm la prumièra scèna. Còp sec la cinquena pagina del roman aprenèm las tarriblas jasilhas d'Alvera de Lobaterras. Sabem que se dubriguèt ela meteissa lo ventre per escapar al lop gris. Quò's una scena de noncivilisacion per la salvatjariá d'Alvera mas subretot per cò que los interdits e los rites son pas respectats. Lo prumièr es lo chafre, »La mai que loba» qu'aplica lo mot tabo, « loba » a una femna e mai al superlatiu.. Alvera es mai condemnada per son chafre que per sa salvajaria. Ven loba per son chafre. Dins la pensada magica,

nomenar, quò's far existir. Sabem plan que, quitament dins la lenga moderna, s'emplegan fòrça perifrasas per s'esparnhar de prononciar un mot tabo.

Lo segond interdit qu'es pas respectat es lo qu'es dessenhat (p.27) e qu'insistís sul ventre dubert, l'enfant que n'es sortit e subretot sul vedilh. Un rite de passatge menimosament respectat dins la civilisacion tradicionala, de paur de la maissanta vista d'un fachilhièr, cargava lo paire d'anar, tan viste que podiá, en se malfisar d'estre vist de degun, enterrar lo placenta e lo vedilh. Dins lo roman, la dobla expausicion, per l'escrich e pel dessenh, bòta lo nenet mas nascut en grand dangièr, lo d'estre vist per qualqu'un capable de far lo mal. Lo grand lop gris del poder subrenatural s'a benlèu pas minjat l'enfant que ten dins la gula _ es pas precisat_ benlèu se l'es emportat per l'elevat coma un lop (tèma de l'enfant salvage). Se pòt imaginar tanben qu'avèm aquí un motui del conte *Plenponhon*⁶⁰. Pr'aquò, çò que sembla lo mai logic dins l'esquèma narratiu es que, en veire lo vedilh, lo lop a agut la possibilitat d'enfachilar l'enfant e sa descendéncia duscas a Jaufré e Arnaud.

Vesèm, ara, la segonda scèna. Es a l'encòp la consequéncia e lo miralh de la prumièra. Consequéncia, per çò que la non observacion dels interdits de la prumièra entraïna la malediccion sus Jaufré, sa femna e son filh, miralh, per çò que son doas naissenças per cesariana, una per l'espasa, una autra pel cotèl, miralh envèrs de la salvatjaria d'una maire e la doçor de l'autra. Lo miralh es tanben enversat pels dos imatges, l'un de l'enfant tirat del ventre de la maire pel lop e l'autre de l'enfant que vòl pas quitar lo còs de sa maire. Dins aquela seconda scèna, lo nenet, en se minjar la maire, se la fa seuna coma dins la prumièra, se lo lop s'a minjat l'enfant, s'es apropiat una part d'umanitat. Aquela seconda scèna siriá alavetz una scèna d'antropofagia rituala que permet al leberon mas nascut de « las aurelhas ponchudas e borrudas » e del « morre bestiau » de tornar uman. De feit, lo novèl nascut es plan tornat dins lo monde dels umans e Jaufré n'es lo prumièr estonat quand testa las reaccions de son filh (p.23). Atal, en consumir sa maire tan suava Arnaud tòrna trobar son umanitat per çò que l'òm ven çò que l'òm minja.

Pr'aquò, malgrat temptativas e sofrençias per resistir, Arnaud acaba per tombar dins lo mal çò que mostra plan que la prumièra scèna de naissença es la scèna fondadoira.

Aquí donc un biais possible de legir *Lo darrier daus Lobaterras*. L'òbra escapa a son autor per far resson a l'inconscient collectiu. Siriá pas aquí una especificitat de la literatura occitana ?

⁶⁰ Silveta Beringuièr, Jacme Boisgontièr. 1981. *Contes del Sarladés*. Tiviers : Novelum, pp. 57-58-59